

Plan Rozwoju Turystyki w Gminie Nieborów w latach 2017-2023

Nieborów, 2017

Spis treści

1.	Wstęp	4
2.	Diagnoza obecnej sytuacji	6
2.1	Charakterystyka obszaru objętego planem działań	6
2.1.1	Zarys historyczny	6
2.1.2	Informacje podstawowe.....	7
2.1.3.	Demografia.....	15
2.2	Walory przyrodnicze Gminy Nieborów	17
2.3	Warunki glebowe i surowce naturalne	20
2.4	Wody	21
2.5	Tereny zielone	23
2.6	Klimat.....	24
3.	Dziedzictwo kulturowe	26
4.	Turystyka - stan istniejący	46
4.1	Analiza SWOT	69
5.	Powiązanie z dokumentami strategicznymi	72
6.	Plan działań, które opierają się na endogenicznych potencjałach Gminy Nieborów wynikających w szczególności ze specyficznych uwarunkowań i zasobów przyrodniczych, przestrzennych i kulturowych	77
6.1	Realizacja inwestycji Przedsiębiorstwa Produkcyjno Handlowo Usługowego Krajani w miejscowości Nieborów	77
6.2	Realizacja inwestycji w „Muzeum w Nieborowie i Arkadii” Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie	79
6.3	Realizacja inwestycji w Hotelu Rozdroże w miejscowości Nieborów.....	81
6.4	Realizacja inwestycji w Gospodarstwie Agroturystycznym „Barbara” Barbara Wójcik w miejscowości Nieborów	83

6.5	Realizacja inwestycji w miejscowości Karolew	84
6.6	Realizacja inwestycji w Przedsiębiorstwie Produkcyjno Handlowo Usługowym Wiesław Bednarek w miejscowości Nieborów	84
6.7	Realizacja inwestycji w gospodarstwie agroturystycznym „Ranczo u Noego” w miejscowości Nieborów	85
6.8	Realizacja inwestycji w gospodarstwie agroturystycznym „Dom w Nieborowie”	86
6.9	Realizacja inwestycji w przedsiębiorstwie Bury Maszyny Rolnicze Wojciech Bury w miejscowości Nieborów	88
6.10	Realizacja inwestycji w Oberża pod Złotym Prosiakiem.....	89
6.11	Rozwój gospodarki turystycznej regionu poprzez podniesienie jakości świadczonych usług turystycznych oraz rozszerzenie oferty o produkty oparte na potencjale endogenicznym – Pensjonat ECO Resort w Nieborowie.	90
6.12	Realizacja inwestycji w Browar Bednary w Bednarach	93
6.13	Realizacja inwestycji w Karczmie Bednarskiej w miejscowości Bednary	94
7.	Powstawanie nowych miejsc pracy i zapewnienie trwałości istniejących miejsc pracy	95
8.	Powiązane projekty	97

1. Wstęp

Turystyka jest istotną częścią gospodarki zarówno krajowej, jak i obszaru województwa łódzkiego. Stanowi ona także ważny element życia społecznego. Zagraniczni turyści ubogacają swoją obecnością obszar, który odwiedzają. Następuje wówczas proces wymiany kultur, doświadczeń, a także emocji. Turystyka przybierać może różnorodny charakter, począwszy od wypoczynkowego przez poznawczy, religijny, a skończywszy na stricte biznesowym. Przy tak szerokim zakresie spędzania czasu należy stwierdzić, iż niemalże każda z osób bierze udział w którejś z dostępnych form turystyki, której zakres wymieniony wyżej nie jest katalogiem zamkniętym.

Analizując obszar Gminy Nieborów należy stwierdzić, iż turystyka z uwagi na zasoby przyrodnicze oraz kulturowe obszaru jest istotnym elementem z punktu widzenia rozwoju tego obszaru. Napływ turystów zarówno krajowych, jak i zagranicznych, a w szczególności jego wzrost może być bodźcem do rozwoju obszaru w kierunku, którego potencjał dotychczas nie został w pełni wykorzystany. Tym samym odpowiednio przeprowadzone inwestycje poprzedzone kompleksowymi oraz wszechstronnymi działaniami planistycznymi i organizacyjnymi są dużą szansą na wzrost znaczenia sektora turystyki, a przez to także rozwój Gminy Nieborów. Nastąpi bowiem wzrost liczby podmiotów świadczących usługi z zakresu turystyki, a oferta dotychczasowych usługodawców ulegnie zwiększeniu. W wyniku czego nastąpi ożywienie lokalnej gospodarki, które objawić się może wzrostem miejsc pracy, czy też wynagrodzeń. Będzie to miało swoje odzwierciedlenie w podniesieniu poziomu jakości oraz atrakcyjności życia osób zamieszkujących obszar Gminy Nieborów.

Aby powyższa wizja mogła zostać zrealizowana niezbędne jest określenie właściwych misji oraz celów strategicznych w kontekście rozwoju usług turystycznych w Gminie Nieborów. W tym celu stworzony został niniejszy dokument. W procesie jego przygotowania rozpoznano wszelkie uwarunkowania rozwojowe obszaru, zidentyfikowano jego mocne i słabe strony, a także szanse i zagrożenia wynikające z potencjalnych działań, które zostaną podjęte w kontekście rozwoju gospodarki turystycznej. Pozwoliło to wyeliminować część z planowanych działań, których przeprowadzenie nie byłoby w pełni efektywne dla rozwoju obszaru, którego owy plan dotyczy. Wspomniane cele strategiczne oraz powiązane z nimi kierunki działania zostały opracowane z uwzględnieniem zapisów zawartych w dokumentach strategicznych o charakterze regionalnym. Tym samym realizacja celów zawartych w niniejszym dokumencie będzie także w sposób pośredni oddziaływać na osiągnięcie celów zawartych w innych dokumentach strategicznych.

Przeprowadzenie działań zgodnie z założeniami zawartymi w niniejszej strategii wpłynie na wzrost konkurencyjności turystycznej Gminy Nieborów. Stanie się ona miejscem, które będzie chętniej odwiedzane przez turystów aniżeli jest to dotychczas. Wpłynie na to odpowiednia ilość atrakcji, które w połączeniu z przyrodniczymi uwarunkowaniami obszaru będą wysoce pożądane przez turystów. Zwłaszcza tych chcących spędzić czas wolny w okolicznościach urokliwych krajobrazów, niespiesznie radujących się kulturą i bogactwem zasobów naturalnych Gminy Nieborów.

2. Diagnoza obecnej sytuacji

2.1 Charakterystyka obszaru objętego planem działań

2.1.1 Zarys historyczny

Okolice Nieborowa były zaludniane od dawna. Świadczą o tym odkryte stanowiska kulturowe z późnego okresu rzymskiego (III-IV w. n. e.) w pobliskiej Wólce Łasieckiej oraz Kompinie. Na południowy zachód od Nieborowa w pobliżu Bełchowa występowała tzw. Pustynia Nieborowska, której piaski do niedawna wykorzystywane były do celów hutnictwa szkła.

Nazwa Nieborów (w brzmieniu Nyeborowo lub Nyeborow) pojawia się w źródłach historycznych po raz pierwszy w dokumentach kościelnych XIV wieku. Wykazywały one sumy pobierane w diecezji tytułem świętopietrza. Nazwa Nieborów jest nazwą dzierżawczą. Założycielem mógł być bliżej nie znany Niebor, którego imię jest zaświadczone w źródłach formą antroponimiczną. Na początku XVI wieku wzniesiono w Nieborowie gotycko-renesansowy dwór, który przetrwał do końca wieku XVII. Dobra nieborowskie stanowiły wówczas własność rodu Nieborowskich herbu Prawda.

W 1694 r. dobra Nieborowskich kupił Prymas Polski kardynał Michał Stefan Radziejowski. Wzniósł on barokowy pałac zaprojektowany przez Tylmana z Gameren. W XVIII wieku dobra często zmieniały właściciela. W 1774 roku Nieborów objął wojewoda wieleński Michał Hieronim Radziwiłł, który wyposażył pałac w stylowe meble, tkaniny, obrazy i rzeźby oraz przedmioty rzemiosła artystycznego. Założył bogatą w zbiory bibliotekę, która zawiera ponad 10 tys. woluminów dzieł polskich i obcych w tym starodruki z XV w. Jego żona - Helena z Przeździeckich Radziwiłłowa założyła w tym czasie słynny ogród romantyczny w Arkadii. Stał się on miejscem spotkań twórców epoki Oświecenia. Założona w 1881 r. manufaktura majoliki przez Michała Piotra Radziwiłła dostarczała do pałacu ozdobne piece kaflowe i ceramikę artystyczną, która z czasem utworzyła cenny zespół majoliki nieborowskiej. Dobra nieborowskie pozostały w rękach Radziwiłłów do lutego 1945 roku, następnie zespół pałacowo - parkowy w Nieborowie i Arkadii został oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie.

Gmina Nieborów to nie tylko zespół pałacowo-parkowy czy manufaktura majoliki nieborowskiej, ale także spichlerz z XVIII w., zajazd z lat 1766-1774, czworaki z 1. ćw. XX w., Dom Ludowy z 1930 r. i plebania projektu Henryka Marconiego z 1848 r. Dopełnieniem zabytkowych obiektów jest Arkadia z romantycznym parkiem, pełnym sztucznych ruin oraz tzw. Dom Marii Konopnickiej nad rzeką Skierniewką (Łupia).

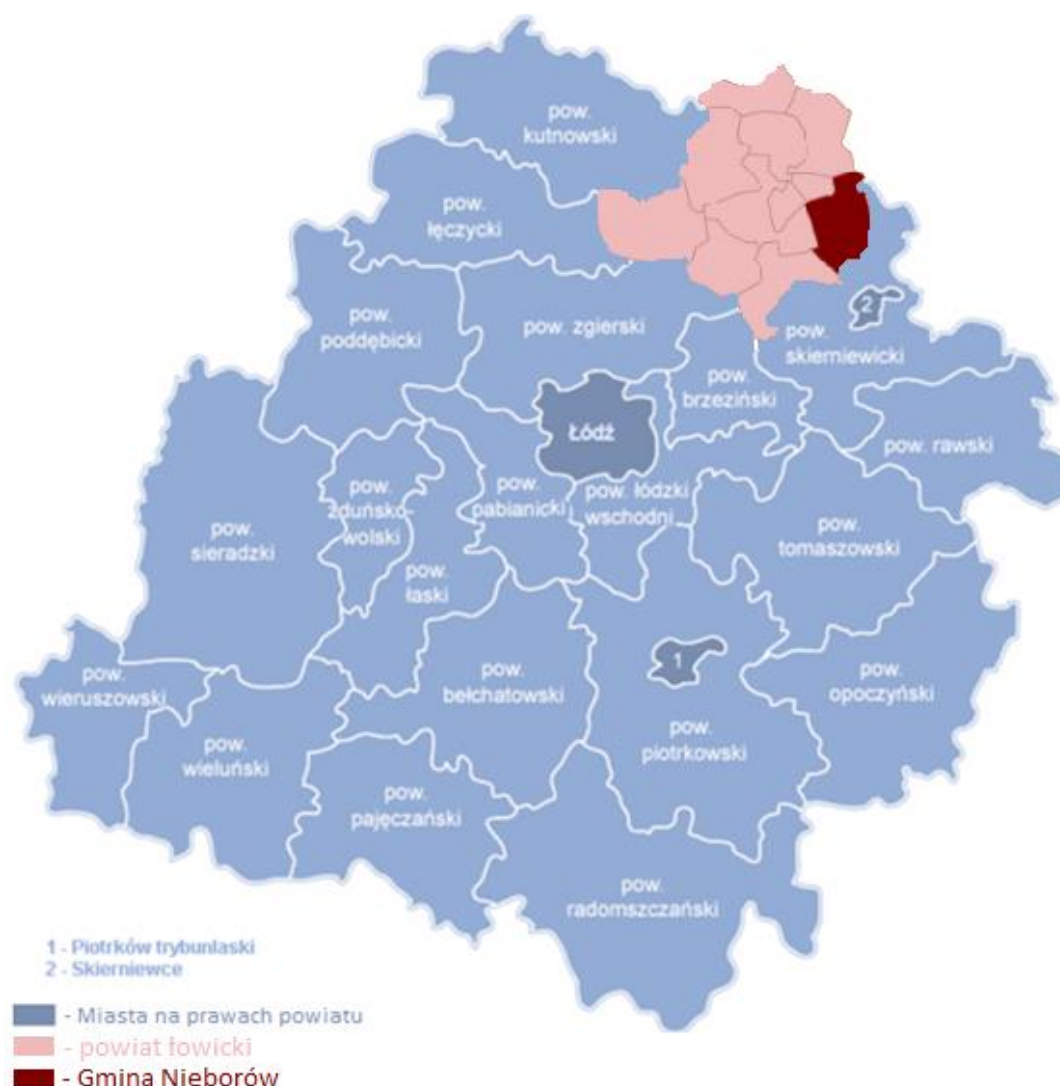
Na terenie gminy znajduje się pięć parafii rzymskokatolickich usytuowanych przy szlakach pielgrzymkowych, które pomimo iż nie są ośrodkami kultu religijnego to ze względu na swoje historyczne i architektoniczne wartości zasługują na uwagę. Należą do nich: kościół p. w. św. Macieja Apostoła i św. Małgorzaty Dziewicy i Męczennicy z roku 1893 w Bednarach, kościół p. w. św. Macieja Apostoła z lat 1865-1867 w Bełchowie, kościół parafii Kompina p. w. św. Wojciecha, Biskupa i Męczennika i św. Barbary zbudowany w latach 1897-1900 oraz kościół p. w. Matki Bożej Bolesnej, św. Rocha i św. Marcina w Nieborowie - najstarszej parafii w gminie z lat 1871-1883. W świątyni znajduje się unikatowy ołtarz boczny z ceramiki nieborowskiej. Natomiast najmłodszą parafią są Bobrowniki ze zbudowanym w latach 1980-1982 kościołem p. w. Matki Bożej Jasnogórskiej.

Gmina Nieborów szczyci się swoimi historycznymi zaszłościami, ale jako jedna z większych jednostek szczebla podstawowego samorządu terytorialnego w województwie łódzkim dba o współczesność. Dzieli się na 19 sołectw, do których należą: Arkadia, Bełchów (osiedle), Bełchów, Bednary-Kolonia, Bednary, Bobrowniki, Chyleniec, Dzierzgów, Dzierzgówek, Janowice, Karolew, Kompina, Michałówek, Mysłaków, Nieborów, Patoki, Piaski, Sypień.

2.1.2 Informacje podstawowe

Gmina Nieborów jest gminą wiejską utworzoną uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi w dniu 1 stycznia 1973 roku, położoną w we wschodniej części powiatu łowickiego w województwie łódzkim pomiędzy aglomeracjami warszawską i łódzką.

Rysunek 1. Położenie Gminy Nieborów na obszarze województwa łódzkiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://pl.wikipedia.org/> oraz Urząd Statystyczny w Łodzi
- Statystyczne Vademecum Samorządowca 2016 dla gminy wiejskiej Nieborów
http://lodz.stat.gov.pl/vademecum/vademecum_lodzkie/portrety_gmin/lowicki/gmina_nieborow.pdf

Gmina Nieborów stanowi 10,51% całkowitej powierzchni powiatu łowickiego i ulokowana jest w jego wschodniej części w województwie łódzkim pomiędzy aglomeracją Warszawy i Łodzi. Obszar gminy to 103,90 km², w tym:

- użytki rolne: 77,46 km²- 75% powierzchni gminy,
- użytki leśne: 15,50 km² - 15% powierzchni gminy,
- pozostałe grunty: 10 km² - ok. 10% powierzchni gminy.

Przez Gminę przepływają trzy rzeki: Bzura, Skierniewka i Rawka. Południowo - wschodnią część obejmuje obszar Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Lasy wchodzą w skład obszaru nadleśnictwa Skierniewice.

Rysunek 2. Położenie Gminy Nieborów na obszarze powiatu łowickiego

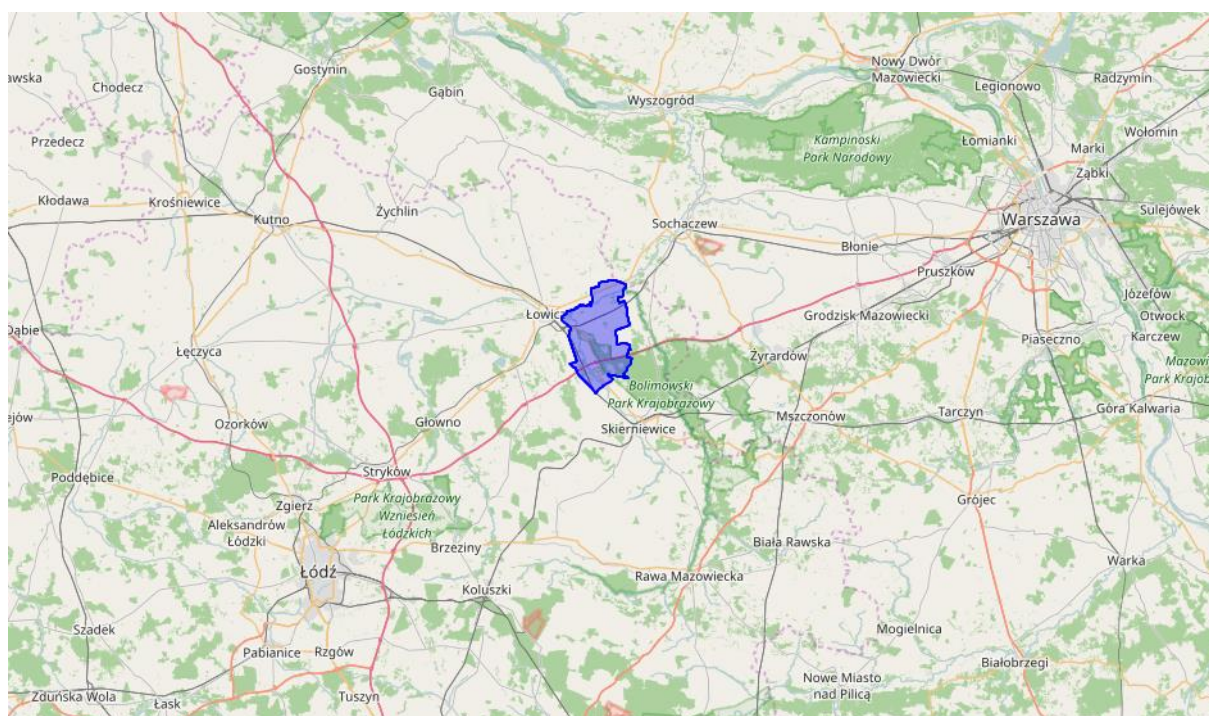

Źródło: www.osp.org.pl

Gmina Nieborów sąsiaduje z następującymi gminami:

- Bolimów – od wschodu,
- Kocierzew Południowy – od północy,
- Łowicz z Miastem Łowicz – od zachodu,
- Łyszkowice – od południa,
- Nowa Sucha – od północnego – wschodu,
- Skierniewice – od południa.

Rysunek 3. Położenie Gminy Nieborów w stosunku do Łodzi

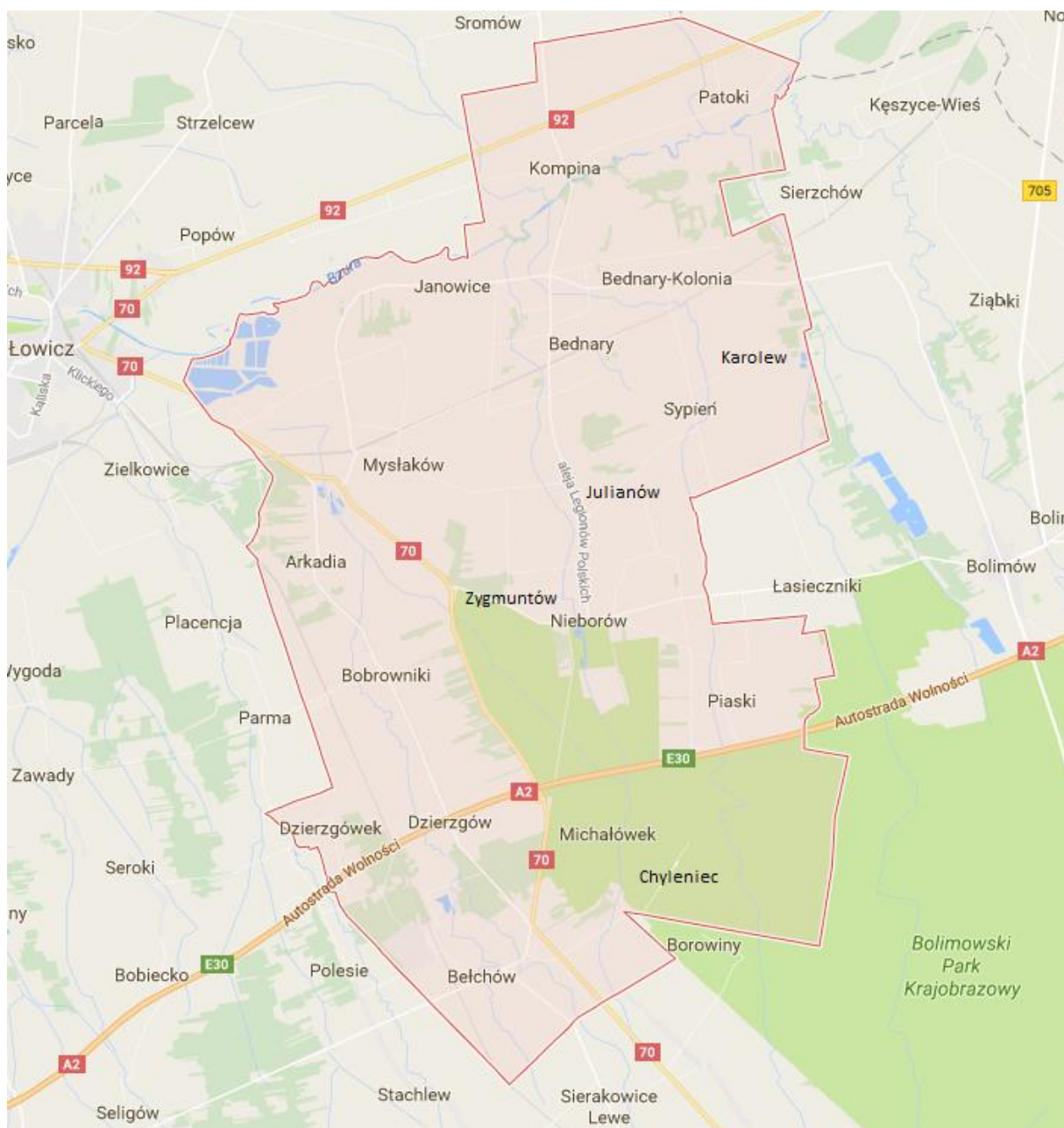
Źródło: http://www.polskawliczbach.pl/gmina_Nieborow#googleStreetView

Na terenie Gminy Nieborów jest położone 19 sołectw: Arkadia, Bednary Kol., Bednary, Bełchów Osiedle, Bełchów Wieś, Bobrowniki, Chyleniec, Dzierzgów, Dzierzgówek, Janowice, Julianów, Karolew, Kompina, Michałówek, Mysłaków, Nieborów, Patoki, Piaski, Sypień. Ich lokalizację na tle Gminy Nieborów prezentuje rysunek nr 4.

Obszar gminy zamieszkuje 9.448 mieszkańców¹, co stanowi 11,86% całkowitej liczby mieszkańców powiatu łowickiego. Gęstość zaludnienia Gminy Nieborów to 91 osób/km². Taka wartość sprawia, iż jest ona drugą gminą najbardziej zaludnioną w powiecie łowickim. W tym kontekście wyprzedza ją jedynie Gmina Miasto Łowicz, w której to współczynnik gęstości zaludnienia jest 13 razy większy.

¹ www.bdl.stat.gov.pl (23.03.2017)

Rysunek 4. Sołectwa w Gminie Nieborów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Google Maps

Powiat łowicki położony jest w szerokim pasie niziny środkowo mazowieckiej, na północny-wschód od Łodzi. Krajobraz ożywiają łagodne garby polodowcowych moren. Przebiega tędy strefa ścierania się morskiego klimatu zachodnio-europejskiego i kontynentalnego wschodnio-europejskiego.

Gmina Nieborów położona jest pomiędzy dwoma dużymi ośrodkami miejskimi: Łowiczem (należącym do powiatu łowickiego) i Skierniewicami (należącymi do powiatu skierniewickiego). Oba miasta są zatem naturalnymi i podstawowymi ośrodkami obsługi ludności w zakresie funkcji

usługowych, a Łowicz także w zakresie obsługi administracyjnej. Sprzyja temu powiązanie obszaru gminy z tymi miastami liniami komunikacyjnymi.

Odległości od centrum do Gminy:

- od Łowicza – odległość 9 km,
- od Skierniewic – odległość 11 km,
- od Warszawy – odległość 72 km,
- od Łodzi – odległość 65 km.

Gmina Nieborów leży w sferach oddziaływania aglomeracji łódzkiej oraz warszawskiej. Położenie w tych strefach jest dla gminy Nieborów ważnym kontekstem odniesienia. Jednym z kluczowych czynników zewnętrznych warunkujących rozwój lokalny jest bowiem oddziaływanie czynników prorozwojowych z istotnych ośrodków miejskich. Atrakcyjność inwestycyjna poszczególnych gmin zmienia się z czasem i jest wypadkową oddziaływania na rynek wielu czynników lokalnych, począwszy od obiektywnych - geograficznych, a skończywszy na jakości zarządzania lokalnego i wizerunku danego ośrodka. Z ośrodków wielkomiejskich promieniują nie tylko czynniki pozytywne (koniunktura i atrakcyjność inwestycyjna), ale także negatywne. Tak więc wpływ dużych ośrodków miejskich (Łódź, Warszawa) przeważnie skutkuje „zapożyczaniem” ich wizerunku, z sąsiednich ośrodków będą napływać:

- klienci usług świadczonych przez podmioty z terenu gminy (w tym – usług obsługi biznesu),
- nabywcy nieruchomości mieszkalnych na tym terenie,
- zewnętrzni usługodawcy na rzecz mieszkańców i podmiotów lokalnych.

Od sytuacji w Łodzi, Warszawie, a także, w Łowiczu i Skierniewicach zależy w istotnym stopniu koniunktura lokalna w gminie Nieborów. Siła nabywcza i aktywność inwestycyjna podmiotów z tego ośrodka w znacznym stopniu ją kształtuje.

Gmina Nieborów posiada dobrze rozwiniętą sieć komunikacyjną. Przez teren gminy przebiega od 3 czerwca 2012 roku autostrada A2 ze zjazdem w miejscowości Nieborów oraz dwie drogi krajowe:

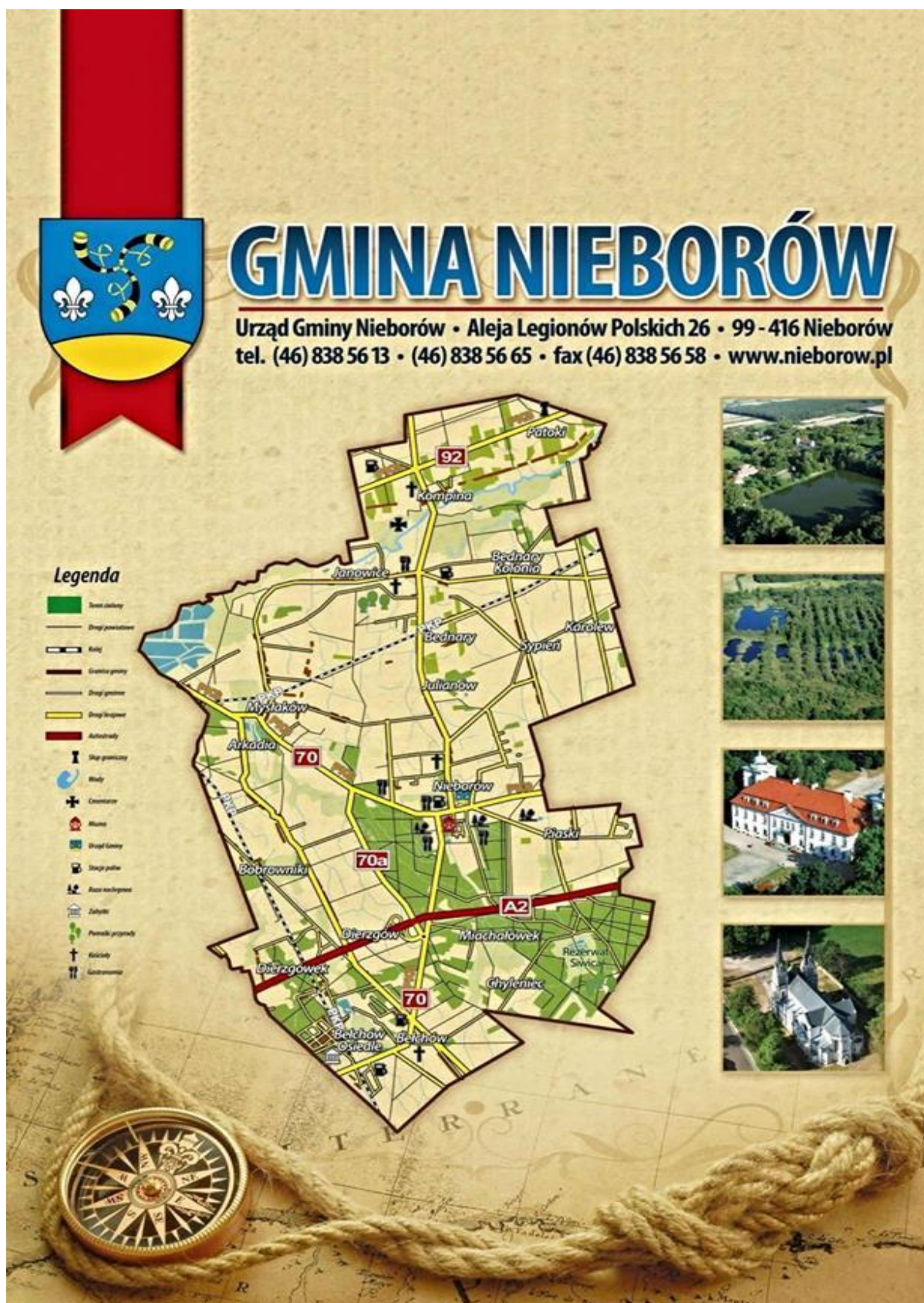
- droga nr 92 – Warszawa – Poznań,
- droga nr 70 – Łowicz – Skierniewice – Warszawa.

Ponadto gmina realizuje inwestycje pt. „Rozbudowa drogi gminnej Nr 105370E w Nieborowie” polegająca na budowie ciągu pieszo-rowerowego z oświetleniem na długość 1 km w Nieborowie (odcinek od skrzyżowania przy stacji paliw do przystanku PKS Zygmuntów).

Przez teren gminy biegną również dwie ważne trasy PKP: Warszawa – Poznań oraz Łowicz–Warszawa. Gmina posiada stację kolejową – Bednary oraz przystanki kolejowe w Mysłakowie, Bobrownikach i Bełchowie.

Gmina Nieborów położona jest na szlaku turystycznym Łowicz - Arkadia - Nieborów - Żelazowa Wola. Atrakcją gminy Nieborów, którą jest Zespół Pałacowo-Parkowy w Nieborowie i Arkadii będący oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie (potocznie nazywany pałacem Radziwiłłów) powoduje napływ do gminy nie tylko Polaków, ale i osób z zagranicy. Odpowiednia dostępność komunikacyjna jest często determinantą wyboru określonego miejsca na wyjazd turystyczny.

Rysunek 5. Mapa Gminy Nieborów

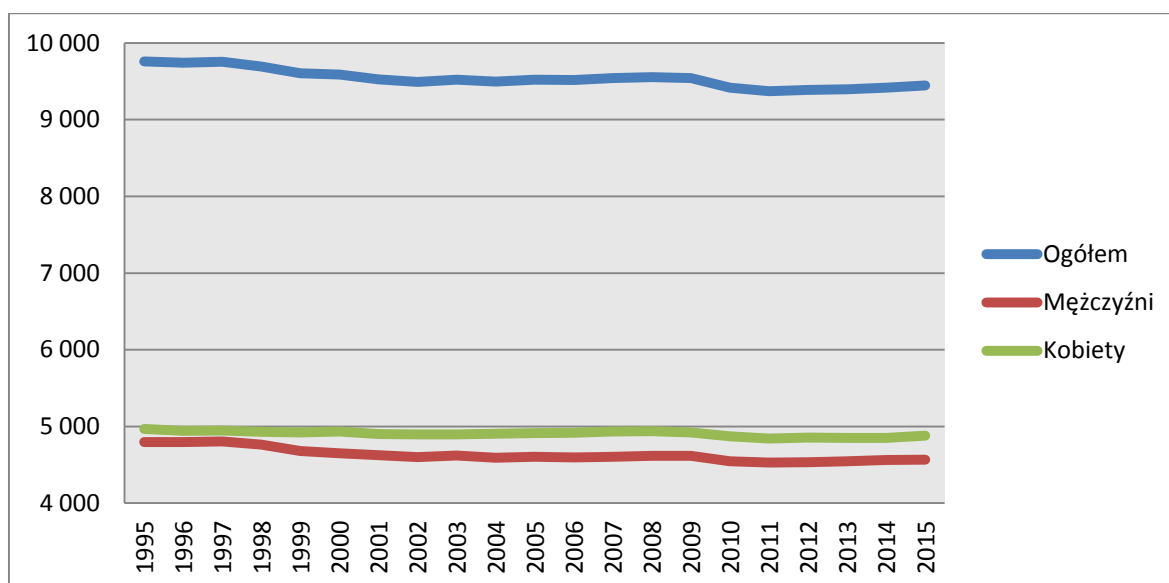

Źródło: <https://pl-pl.facebook.com/GminaNieborow>

2.1.3. Demografia

Trendy demograficzne mające miejsce w województwie łódzkim wpływają na fakt, iż w ostatnich latach liczba mieszkańców tego obszaru w znacznym stopniu ulega zmniejszeniu. W roku 2015 w stosunku do 2002 zmniejszyła się ona o blisko 114 tysięcy. W gminie Nieborów ogólna sytuacja na przełomie lat 1995-2015 jest podobna - liczba mieszkańców uległa zmniejszeniu. Ogólna ilość mieszkańców kształtowała się na początku badanego okresu powyżej 9.700 mieszkańców, a później stopniowo malała. Średnia ilość osób w badanym okresie wyniosła 9.538 mieszkańców.

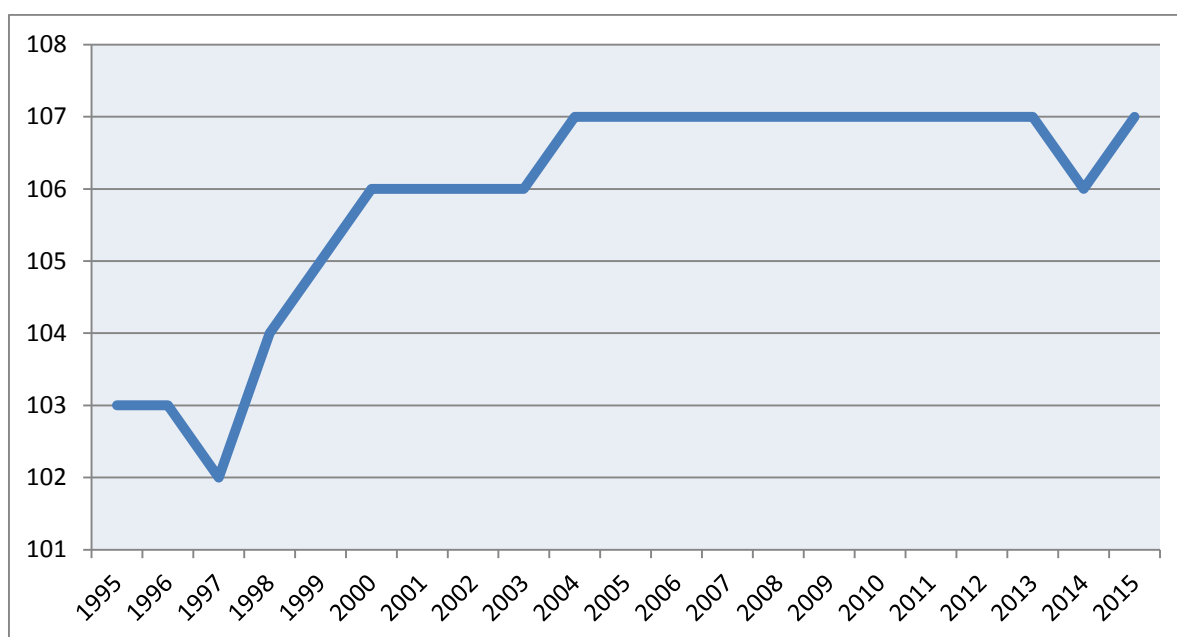
Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Nieborów w latach 1995-2015 (osoby)

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>

W 2015 roku liczba osób zamieszkujących teren Gminy Nieborów wyniosła 9.448 mieszkańców, czyli poniżej średniej w badanym okresie. W roku 2015 w stosunku do 1995 liczba mieszkańców uległa zmniejszeniu. Spadek ten został odnotowany na poziomie 313 osób, co przekłada się na zmniejszenie liczby mieszkańców obszaru o 3%. Podczas gdy w 1995 roku różnica między liczbą kobiet i mężczyzn wynosiła 171 na korzyść tych pierwszych, to w 2015 roku było już to aż 312 osób. Tendencje te w odpowiedni sposób obrazuje wykres nr 1. Potwierdzeniem na zmniejszającą się w większym tempie liczbę mężczyzn aniżeli kobiet jest zwiększający się współczynnik feminizacji na obszarze Gminy Nieborów.

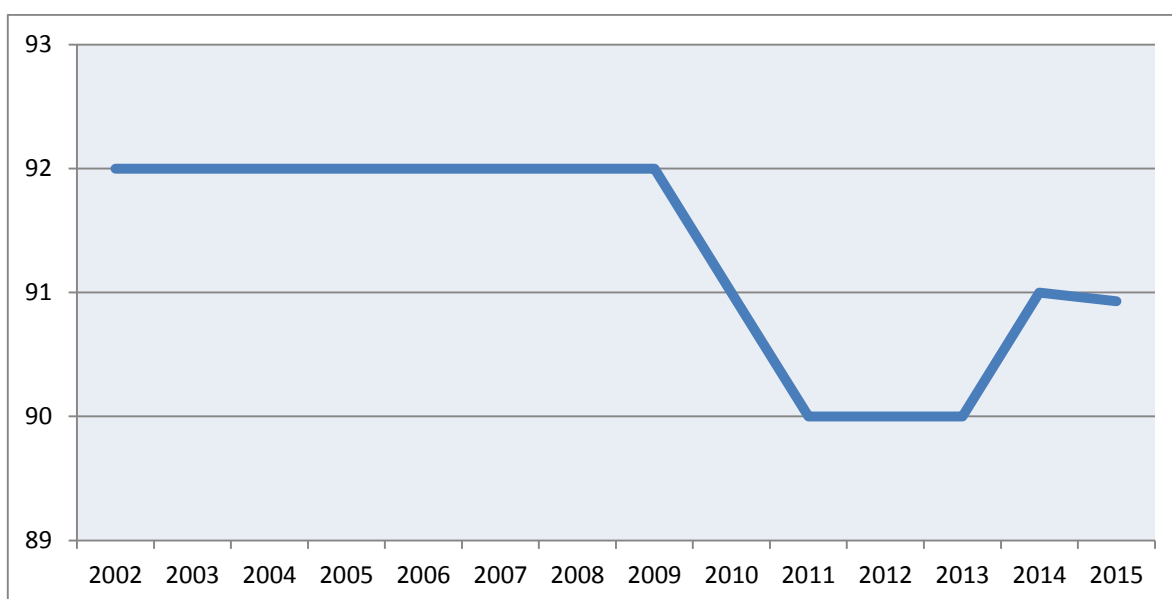
Wykres 2. Współczynnik feminizacji w Gminie Nieborów w latach 1995-2015 (liczba kobiet/100 mężczyzn)

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>

Gmina cechuje się niskim współczynnikiem feminizacji na tle zarówno powiatu, jak i województwa łódzkiego. Współczynnik ten określa wzajemne relacje między liczbą kobiet i mężczyzn. Jego wartość mówi o tym ile kobiet zamieszkujących dany obszar przypada na 100 mężczyzn. W przypadku województwa łódzkiego wartość ta jest wysoka i wynosi 110, dla powiatu łowickiego jest to już z kolei 105 kobiet, które przypadają na 100 mężczyzn. Z kolei w Gminie Nieborów współczynnik ten osiągnął w roku 2015 wartość 107. Była to jednak druga najwyższa wartość współczynnika feminizacji w powiecie. Świadczy to o tym, iż powiat łowicki jest słabiej sfeminizowany aniżeli całe województwo łódzkie. Stosunkowo wysoka wartość współczynnika feminizacji dla niego na poziomie 105 wynikała w dużej mierze z faktu, iż w dużym stopniu sfeminizowane jest Miasto Łowicz, gdyż tam owy współczynnik przyjmował w roku 2015 wartość 112.

Wykres 3. Gęstość zaludnienia w Gminie Nieborów w latach 2002-2015 (osoby/km²)

Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl>

Potwierdzeniem zmniejszającej się liczby osób zamieszkujących teren Gminy Nieborów jest nieznaczny spadek gęstości zaludnienia na jej obszarze. W roku 2015 gęstość zaludnienia gminy wyniosła 91 osób/km², podczas gdy w 2002 były to 92 osoby/km². Należy jednak stwierdzić, iż pomimo tego spadku obszar Gminy Nieborów cechuje się najwyższą gęstością zaludnienia na tle powiatu łowickiego zaraz po Mieście Łowicz, w którym gęstość zaludnienia wyniosła w 2015 roku 1236 osób/km². W pozostałych gminach w powiecie łowickim w roku 2015 gęstość zaludnienia kształtuje się od 41 osób/km² do 63 osób/km².

2.2 Walory przyrodnicze Gminy Nieborów²

Gmina Nieborów posiada bogate walory przyrodnicze oraz krajobrazowe. Region charakteryzuje wysoka bioróżnorodność oraz ilość form ukształtowania. W latach 2007 -2013 został odnotowany wzrost powierzchni obszarów prawnie chronionych o 322,4 ha³. Obszary chronione stanowią aktualnie 66,6% powierzchni gminy.

W rozległym obszarze Polski Centralnej znajduje się największy i najmniej zdeformowany system przyrodniczy – Bolimowski Park Krajobrazowy. Leży on na terenie gmin: Nieborów, Kowiesy, Bolimów, Nowy Kawęczyn, Wiskitki, Puszcza Mariańska i Skierniewice oraz na terenie miasta

² „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

³ GUS, Bank Danych Lokalnych GUS

Skierniewice. Całkowita powierzchnia Parku w granicach województwa łódzkiego wynosi 13 253 ha, natomiast jego otulina 9 237 ha.

Park Bolimowski chroni dobrze zachowane fragmenty Puszczy Bolimowskiej, Wiskickiej i Jaktorowskiej. Największą powierzchnię stanowią zbiorowiska leśne: bory sosnowe i mieszane z dominującą sosną oraz domieszką dębu, brzozy, grabu, lipy, klonu w drzewostanie oraz kruszyną, jarzębiną, leszczyną, dereniem i jałowcem w podszycie. W Puszczy żyje 16 gatunków ssaków łownych m.in.: łosie, sarny, daniela, jelenie, dziki, lisy i bobry. Na podmokłych łąkach doliny Rawki bytują bociany czarne i białe, zimorodki, brodzie, derkacze, bekasy, łabędzie nieme, żurawie, kaczki i wiele innych. W 2010 r. powiększono obszar Parku na terenie Gminy Nieborów. Obszar włączony do Parku wraz z otuliną liczy 484,64 ha, w tym powierzchnia Parku wynosi 322,34 ha, a otulina 162,30 ha.

Rezerwat obejmuje obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym - ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi⁴. Na terenie Gminy Nieborów zlokalizowano rezerwat florystyczny „Polana Siwica”, położony na obszarze Leśnictwa Nieborów. Rezerwat należący do Bolimowskiego Parku Krajobrazowego to prawdziwie ptasi raj. Rezerwat ten obejmuje 68,38 ha śródleśnych polan ze zbiorowiskami roślinności łąkowej i torfowej.

Obszar chronionego krajobrazu (OChK) obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnioną funkcją korytarzy ekologicznych⁵. Na terenie Gminy Nieborów wyznaczono obszar chronionego krajobrazu Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Łączna powierzchnia obszaru wynosi 36 650 ha, ochrona obejmuje cenne walory przyrodnicze największej na terenie województwa pradolina powstałej w okresie plejstoceniowym o specyficznych (w znacznym stopniu przekształconych) warunkach środowiska przyrodniczego, wykorzystanej obecnie przez doliny Bzury i Neru; stanowi część korytarza ekologicznego o znaczeniu krajowym łączącego dolinę Wisły z doliną Warty. Gmina Nieborów graniczy również z Bolimowsko - Radziejowickim Obszarem Chronionego Krajobrazu, położona jest w jego otulinie.

Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Nieborów o powierzchni 46,35 ha to fragment zespołu parkowo-pałacowego w Nieborowie wkomponowany w otaczające drzewostany leśne. Charakteryzuje się on krajobrazem puszczańskim, gromadzącym wszystkie miejscowe gatunki roślin i zwierząt. Pomnikami przyrody są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupiska

⁴ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.

⁵ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.

o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głązy narzutowe oraz jaskinie⁶.

Na terenie Gminy Nieborów utworzono obszar mający znaczenie dla Wspólnoty „Polany Puszczy Bolimowskiej” (PLH100028), o powierzchni 132,3 ha. Obszar ten składa się z czterech, starych, śródleśnych polan, z których dwie najcenniejsze mają pochodzenie autogeniczne (Strożyska, Siwica), a dwie - antropogeniczne (Olszówka, Bielawy). Właściwa polanom śródleśnym przyroda najlepiej zachowała się na polanach autogenicznych. Istotnym aspektem ochrony charakteryzowanego obszaru jest fakt, iż położone wśród lasów Puszczy Bolimowskiej polany, chronione w granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, są poddawane stosunkowo znikomej antropopresji. Fakt ten sprzyja zachowaniu bogatej różnorodności biologicznej polan oraz może dodatkowo wzmocnić efekt ochrony czynnej.

Użytkami ekologicznymi są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej - naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania. Na terenie Gminy zlokalizowano 7 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 9,65 ha⁷. Żaden z nich nie posiada nazwy własnej⁸.

Istotne znaczenie dla terenów zabudowanych ma zieleni urządzona. Terenami zieleni urządzonej są również cmentarze, które zajmują na terenie Gminy Nieborów powierzchnię 5,3 ha (5 cmentarzy). Najważniejszym jest cmentarz wojenny w Kompinie z 1939 r., gdzie pochowano głównie żołnierzy 26 Dywizji Piechoty Armii "Pomorze" (bitwa nad Bzurą). Główną atrakcją Gminy jest zespół pałacowo-parkowy w Nieborowie ze stałą ekspozycją wewnątrz z XVIII i XIX w. oraz manufakturą majoliki nieborowskiej. Ogród barokowy w stylu regularnym (francuskim) w Nieborowie zaprojektowany został w ostatniej dekadzie XVII w. Dominują w nim rodzime gatunki drzew, ale najbardziej okazałe są dwa platany posadzone ok. roku 1770. Drugim ważnym obiektem jest romantyczny ogród w Arkadii,

⁶ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.

⁷ Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. Dz. U. 2009 r. Nr 151, poz. 1220 ze zm.

⁸ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

pełen sztucznych ruin wg projektu m.in. Sz. B. Zuga i H. Ittara: Świątynia Diany, Akwedukt Rzymski, Dom Murgrabiego, Przybytek Arcykapłana, Domek Gotycki z Jaskinią Sybilli, Łuk Kamienny⁹.

Do potencjalnych zagrożeń mogących doprowadzić do sytuacji kryzysowych na terenie Gminy Nieborów należy zaliczyć przede wszystkim: pożary, katastrofy, awarie i niekontrolowane przenikanie różnych substancji do środowiska naturalnego, skażenie toksycznymi środkami przemysłowymi - transport substancji niebezpiecznych, klęski żywiołowe (susze, huragany, intensywne opady). Do poważnych awarii może dojść na skutek awarii urządzeń technicznych lub podczas transportu materiałów niebezpiecznych - w wyniku kolizji drogowej bądź kolejowej, a także wskutek rozszczelnienia cystern kolejowych lub autocystern. Przez Gminę Nieborów przebiegają trasy przewozu materiałów niebezpiecznych: magistrale kolejowe Warszawa – Poznań oraz Łowicz – Warszawa, droga krajowa Nr 2 Warszawa – Poznań i 70 Łowicz – Skierniewice – Warszawa.

2.3 Warunki glebowe i surowce naturalne¹⁰

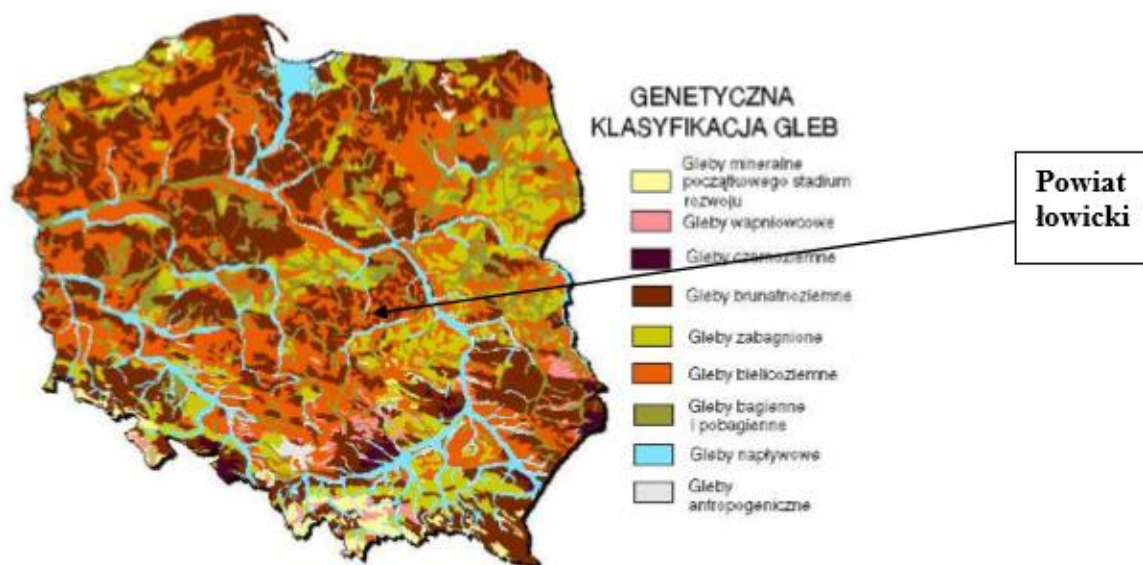
Jednym z najważniejszych elementów środowiska przyrodniczego wpływającym na rozwój obszarów wiejskich są gleby. Mają one decydujący wpływ na rozwój produkcji rolnej, a w szczególności na strukturę upraw i wysokość plonów.

Największą wartość rolniczą posiadają gleby klas II i III zlokalizowane głównie w północno-zachodniej części gminy stanowiące 16,4% wszystkich użytków rolnych. Gleby te podlegają ochronie przed użytkowaniem nierolniczym i powinny być wykorzystywane jako strefa żywicielska w zakresie sadownictwa i warzywnictwa. Największe powierzchnie zajmują gleby klas najślabszych V i VI, bo aż 53,6% wszystkich użytków rolnych. Ogólny stan gleb w otoczeniu obszaru uważa się za średni.

Na terenie Gminy Nieborów zlokalizowano jeden obszar eksploatacji złóż w miejscowości Nieborów. Wydobywane są tutaj surowce ilaste ceramiki budowlanej. Zasoby geologiczne bilansowe zostały oszacowane na 3 tys. m³. Eksploatacja przebiega w sposób odkrywkowy. Powierzchnia złoża wynosi 0,12 ha, natomiast jego miąższość 2,85 m. Z surowca po szlamowaniu przez sito o oczkach 0,2 mm produkowano wyroby majolikowe w Manufakturze Ceramiki Artystycznej w Nieborowie.

⁹ Ibidem.

¹⁰ „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Nieborów powiat łowicki województwo łódzkie”

Źródło: http://www.geografia24.eu/index.php?strona=opracowania/geo_270ty_g

2.4 Wody¹¹

Przez gminę przepływają trzy rzeki: Bzura, Skierniewka i Rawka.

Rzeka Bzura przecina północną część gminy. Dolina rzeki charakteryzuje się spadkiem w kierunku wschodnim. Średnia szerokość doliny wynosi około 1 km. Zakłada się docelowo III klasę czystości wód rzeki Bzury. Z badań przeprowadzonych w punktach kontrolnych na Bzurze wynika, że w żadnym z nich woda nie spełnia wymagań, jakim powinny odpowiadać wody śródlądowe wykorzystywane do hodowli ryb karpiowatych w warunkach naturalnych.

Skierniewka, nazywana w górnym biegu Łupią, jest prawobrzeżnym dopływem Bzury. Powierzchnia zlewni Skierniewki wynosi 339,9 km² przy długości 61,36 km. Jest to typowa nizinna rzeka. W górnej części płynie wśród pól i łąk zadrzewionym i ocienionym korytem, o naturalnym charakterze. Jej głębokość nie przekracza 1,0 m, z reguły 0,2 – 0,5 m. W dolnej części rzeka płynie dość monotonnym, pozbawionym naturalnych ukryć korytem wśród pól i łąk, nie posiada kryjówek za wyjątkiem skupisk roślinności naczyniowej rosnącej w dnie rzeki. Brzegi rzeki są częściowo zadrzewione i zakrzaczone. Teren zlewni pokryty jest przede wszystkim polami uprawnymi, łąkami oraz w znacznie mniejszym stopniu lasami iglastymi i mieszanymi. Dolina rzeki rozciąga się z południa na północ, jej średnia szerokość wynosi 400 m. Rzeka zasila stawy rybne w Arkadii i Mysłakowie. Według wstępnej oceny jakości wód powierzchniowych, wyniki badań wykazały, że w punkcie pomiarowo – kontrolnym występuje ogólna ocena stanu określona jako zła.

¹¹ Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

Rawka – największy dopływ Bzury (113,5 km) w swoim dolnym biegu zachowała naturalny charakter, na odcinku tym występują procesy erozyjne. Środkowy odcinek Rawki jest uregulowany, natomiast na jej górnym fragmencie występują liczne piętrzenia, na całej długości rzeka posiada status rezerwatu. Kanał Nieborowski przez całą swoją długość od Skierniewic do ujścia rzeki Bzury jest ciekiem regulowanym. W rejonie zabytkowego pałacu w Nieborowie Kanał zasila stawy parku.

Niewielki fragment obszaru Gminy, część wsi Dzierzgówek i Bełchów, znajduje się w pod zlewni rzeki Zwierzyniec. Jest to prawostronny dopływ Bzury uchodzący na 55,1 km jej biegu, w granicach administracyjnych miasta Łowicz.

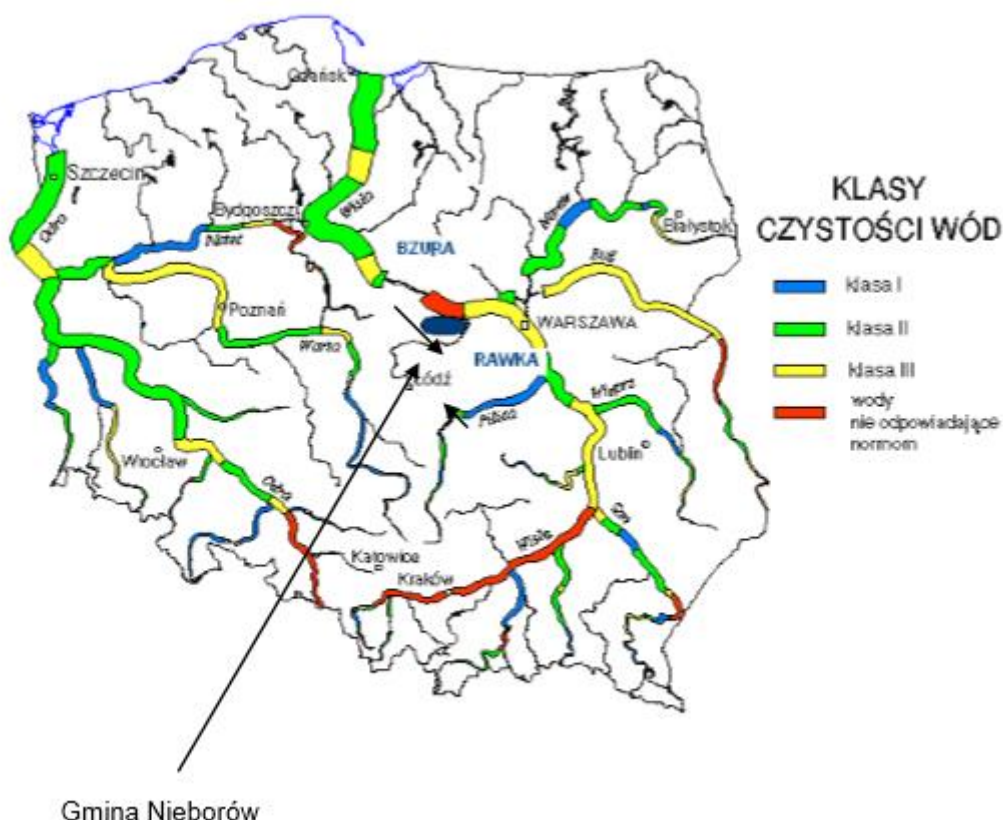
Na obszarze Gminy występują trzy główne poziomy wodonośne: górnokredowy, trzeciorzędowy i czwartorzędowy. Z użytkowego punktu widzenia najważniejsze poziomy wodonośne występują w utworach czwartorzędowych. W ramach krajowej sieci monitoringu zwykłych wód podziemnych PIG (Państwowy Instytut Geologiczny) bada skład i zmiany chemizmu wód. Na terenie Gminy punkt badawczy sieci regionalnej znajduje się w Kompinie – wodociąg wiejski – studnia nr 2. Warstwa wodonośna pochodzi z piętra czwartorzędowego i ma charakter wgłębny. Ostatnie lata badań wykazują pogorszenie stanu wód. Zarówno dla roku 2009, jak i 2010 klasę jakości wód w punkcie pomiarowo- kontrolnym Kompina określono jako II.¹²

Zasadniczym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia na terenie Gminy Nieborów są wody pochodzące z ujęć podziemnych. Liczba ujęć wód podziemnych, na których oparte są wodociągi wynosi 6. Wody te nie należą do I klasy jakości wód podziemnych, a co za tym idzie wymagają uzdatniania. Wszystkie stacje uzdatniania wody z terenu Gminy posiadają urządzenia uzdatniające – odżelaziacze i odmanganiacze¹³.

¹² Wody średniej jakości o naturalnym chemizmie, antropogenicznie zmienione, wymagające złożonego uzdatniania.

¹³ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Nieborów na lata 2012 - 2015 z perspektywą na lata 2016 - 2019”

Największe rzeki w Polsce

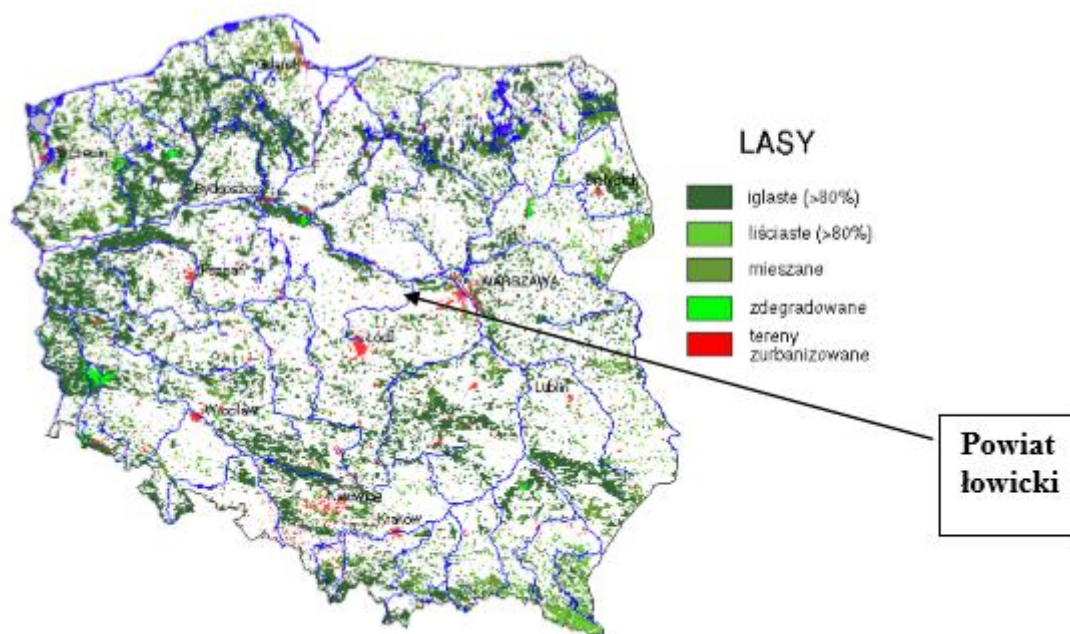

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <http://slideplayer.pl/slide/812969/>

2.5 Tereny zielone

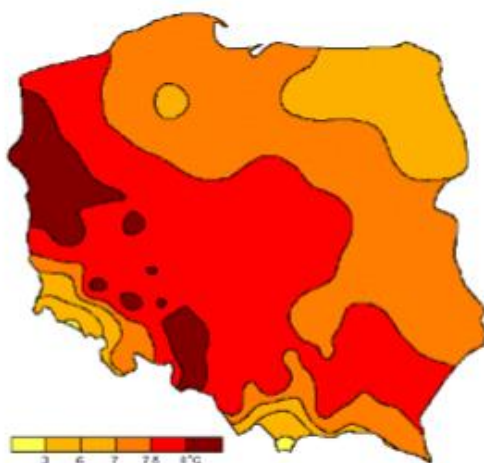
Lasy w Nieborowie, w większości mieszane, są niewątpliwym atutem gminy. Zajmują one wraz z gruntami leśnymi powierzchnię 2237,52 ha i stanowią 21,55% jej obszaru. Obszary leśne na terenie Gminy Nieborów podlegają pod Nadleśnictwo Skierniewice. Rosną tu przeważnie: sosny, dęby, brzozy, olsze, modrzewie i wiele innych gatunków drzew. W ostatnich latach wyraźnie wzrósł udział gatunków liściastych. W lasach tych żyje wiele zwierząt począwszy od borsuków po sarny i jelenie. Z ptaków można zobaczyć: sójki, bażanty, myszołowy i krogulce. Latem rośnie tu wiele grzybów. Na terenie Nadleśnictwa Skierniewice oraz Gminy Nieborów wyznaczone zostały również lasy HCVF (skrót od angielskiej nazwy: High Conservation Value Forests – polska nazwa: Lasy o szczególnych walorach przyrodniczych). Lasy Nadleśnictwa Skierniewice zaliczone są w całości do II strefy zagrożenia pożarowego. Corocznie na terenie nadleśnictwa wybucha kilkanaście pożarów lasu. Pożary oprócz strat materialnych powodują również nieodwracalne zmiany w ekosystemie leśnym.

Rysunek 6. Mapa lasy w Polsce

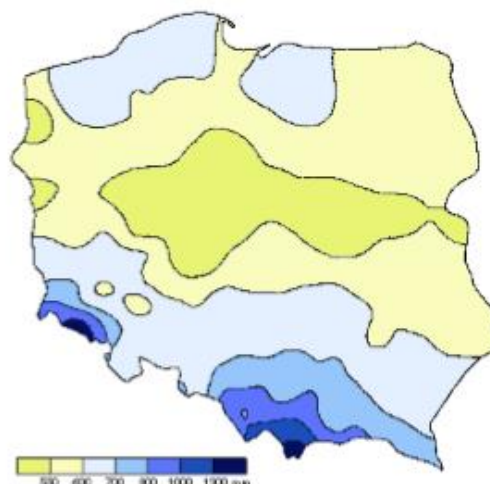
2.6 Klimat

Obszar gminy położony jest we wschodniej części XVII regionu klimatycznego Środkowopolskiego - zgodnie z regionalizacją klimatyczną Polski Alojzego Wosia (Atlas Rzeczypospolitej, 1993 rok). Klimat Gminy Nieborów wykazuje na niewielkie zróżnicowanie przestrzenne wartości poszczególnych elementów meteorologicznych. Dużym zróżnicowaniem cechują się jedynie dane dotyczące opadów atmosferycznych. W skali całego roku przeważają wiatry zachodnie (ok 20%), południowo- zachodnie (ok. 15%) i południowo-wschodnie (ok. 10%). Istotną cechą jest stosunkowo rzadkie występowanie wiatrów bardzo silnych. Cechą klimatu jest możliwość występowania ostrych fal mrozu w marcu, kwietniu a nawet maju, co powoduje duże straty w rolnictwie i sadownictwie. Średnia roczna temperatura waha się od 7,6 do 8,0°C, liczba dni upalnych 5 - 6/rok, liczba dni gorących 34 - 37/rok, liczba dni mroźnych około 40/rok, liczba dni bezmroźnych 231/rok. Gmina posiada wysoki w stosunku do krajowego (max 24,8°C) wskaźnik termiczny 23°C. Wskaźnik usłonecznienia względnego w roku waha się w granicach 35 - 37%. Roczna suma promieniowania słonecznego wynosi 86,3 kcal/cm².

Mapa średnie roczne temperatury

(wg IMGW)

Mapa średnie roczne opady

(wg IMGW)

3. Dziedzictwo kulturowe

Gmina Nieborów położona jest w dolinie rzeki Bzury wśród charakterystycznego dla tej części Mazowsza krajobrazu nizinnego. Okolice Nieborowa były zaludniane od dawna, o czym świadczą odkryte w pobliskiej Wólce Łasieckiej, a ostatnio w Kompinie stanowiska kulturowe z późnego okresu rzymskiego (III - IV w. n. e.).

Na południowy zachód od Nieborowa w pobliżu Bełchowa występowała tzw. Pustynia Nieborowska, której piaski do niedawna wykorzystywane były do celów hutnictwa szkła.

Nazwa Nieborów (w brzmieniu Nyeborowo lub Nyeborow) pojawia się w źródłach historycznych po raz pierwszy w dokumentach kościelnych XIV wieku wykazujących sumy pobierane w diecezji tytułem świętopietrza. Nazwa Nieborów jest nazwą dzierżawczą, założycielem jej mógł być zatem bliżej nie znany Niebor, którego imię jest zaświadczone w źródłach formą antroponimiczną. Na początku XVI wieku wzniesiono w Nieborowie gotycko- renesansowy dwór, który przetrwał do końca wieku XVII. Dobra nieborowskie stanowiły wówczas własność rodu Nieborowskich herbu Prawda.

W 1694 r. dobra Nieborowskich kupił Prymas Polski kardynał Michał Stefan Radziejowski, który wznosił barokowy pałac zaprojektowany przez Tylmana z Gameren. W XVIII wieku dobra często zmieniały właściciela.

W 1774 roku Nieborów objął wojewoda wielki Michał Hieronim Radziwiłł, który wyposażał pałac w stylowe meble, tkaniny, obrazy i rzeźby oraz przedmioty rzemiosła artystycznego. Założył bogatą w zbiory bibliotekę. (Ponad 10 tys. woluminów dzieł polskich i obcych w tym starodruki z XV w.). Jego żona Helena z Przeździeckich Radziwiłłowa założyła w tym czasie słynny ogród romantyczny w Arkadii. Stał się on miejscem spotkań twórców epoki Oświecenia.

Założona w 1881 r. manufaktura majoliki przez Michała Piotra Radziwiłła dostarczała do pałacu ozdobne piece kaflowe i ceramikę artystyczną, która z czasem utworzyła cenny zespół majoliki nieborowskiej.

Dobra nieborowskie pozostały w rękach Radziwiłłów do lutego 1945 roku, następnie zespół pałacowo - parkowy w Nieborowie i Arkadii został oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie.”¹⁴

¹⁴ Serwis Internetowy Urzędu Gminy Nieborów www.nieborow.pl

Na terenie gminy znajduje się szereg instytucji kulturowych. Dzięki ich funkcjonowaniu możliwe jest zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, przekazywanie tradycji i historii obszaru Gminy Nieborów oraz jej rozwój. Poprzez działalność niżej omówionych instytucji wykorzystywane jest oraz propagowane dziedzictwo historyczne regionu:

- **Gminny Ośrodek Kultury w Nieborowie wraz z Filiami Gminnego Ośrodka Kultury w Bobrownikach i Bełchowie**

Instytucja kulturalna, która propaguje wychowanie przez sztukę, edukację kulturalną oraz rozwój rękodzieła ludowego i artystycznego. Głównym zadaniem Gminnego Ośrodka Kultury w Nieborowie jest upowszechnienie kultury oraz poszerzanie zainteresowań dzieci i młodzieży.

- **Gminna Biblioteka Publiczna im. Marii Konopnickiej w Nieborowie**

Gminna Biblioteka wraz z Filiami w Arkadii, Bełchowie, Bobrownikach i Kompinie posiada ponad 39 tysięcy woluminów. Działa przy niej klub Video oferujący 373 filmy. Znajdziemy wśród nich zekranizowane lektury szkolne, klasykę filmową i bajki dla dzieci. Biblioteka prowadzi bogatą działalność kulturalną związaną z promocją książek, konkursami plastycznymi i literackimi (adresowanych do dzieci i młodzieży). Inicjuje również spotkania autorskie nie zapominając przy tym o misji Biblioteki jaką jest gromadzenie i udostępnianie księgozbiorów na zewnątrz. Przy Gminnej Bibliotece działa też Punkt Informacji Turystycznej.

- **Muzeum Motoryzacji**

Mieści się na terenie ośrodka „Stacja Nieborów”. Możemy tam zobaczyć około 100 zabytkowych motocykli, kilkadziesiąt samochodów, sprzęt RTV, AGD i innych przedmiotów użytkowych lat minionych. Wiele rzadkich motocykli, niektóre z nich powstały w kilku egzemplarzach chociażby prototypowe sportowe WSK-i. Wyjątkową „perełką” jest przedwojenny Fiat 508 produkowany w całości z polskich podzespołów, który nie należy do najdroższych eksponatów, ale posiada ciekawą historię. Oprócz pojazdów zobaczymy pałki milicyjne, kaski, książki, syfony, zdjęcia, dokumenty, prasę, gry czy alkohol wszystko zachowane w klimacie PRL-u.

- **Muzeum w Nieborowie i Arkadii¹⁵**

Muzeum w Nieborowie i Arkadii powstało w 1945 roku. W jego skład wchodzi Pałac Radziwiłłów wraz z ogrodem w Nieborowie i Ogród Romantyczny Heleny Radziwiłłowej w Arkadii.

¹⁵ Muzeum w Nieborowie i Arkadii www.nieborow.art.pl

Rodzina Radziwiłłów w lutym 1945 została deportowana przez służby NKWD do Związku Radzieckiego i osadzona w obozie w Krasnogorsku. Ówczesny dyrektor Muzeum Narodowego w Warszawie Stanisław Lorentz, zgodnie z wcześniejszym porozumieniem z Radziwiłłem, otoczył opieką unikatowy pałac nieborowski, jego zbiory i zabytkowy ogród w Arkadii. Włączył je w skład warszawskiego Muzeum Narodowego, jako jego oddział. Działanie to uratowało pałac i jego zbiory przed dewastacją i rozproszeniem w najgorszym okresie ortodoksyjnego stalinizmu.

Obecnie w pałacu znajduje się muzeum wewnątrz rezydencji pałacowej z XVII-XIX wieku, oparte na ocalałym wyposażeniu pałacu i jego kolekcjach (rzeźba, obrazy, grafika, meble, brązy, porcelana i szkło, srebro, zegary, tkaniny, zbiory biblioteczne). Zostało ono uzupełnione obiektami sztuki i rzemiosła artystycznego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Pałac i ogród regularny (francuski) w Nieborowie oraz angielski (sentymentalno-romantyczny) w Arkadii po renowacji i uporządkowaniu zostały udostępnione zwiedzającym jako stylowe pałacowo-ogrodowe założenie rezydencjonalne.

Muzeum w Nieborowie i Arkadii zostało wyróżnione w 1987 roku Złotym Medalem Ministra Kultury i Sztuki za konserwację i pielęgnację nieborowsko-arkadyjskiego założenia pałacowo-ogrodowego. Natomiast w czerwcu 1994 roku otrzymało Europejską Nagrodę za Ochronę Zabytków (Europa-Preis für Denkmalphlege) fundacji FVS w Hamburgu.

Równocześnie z uruchomieniem w Nieborowie muzeum wewnątrz został powołany w 1945 roku Ośrodek Pracy Twórczej. Został on umieszczony w użytkowych pokojach II piętra pałacu i w Pawilonie Myśliwskim z przeznaczeniem dla pracowników nauki i twórców. Ośrodek nieborowski służy także jako miejsce międzynarodowych konferencji i spotkań dyplomatycznych. Pałac w Nieborowie to także miejsce znaczących konferencji oraz spotkań krajowych i międzynarodowych w dziedzinie sztuki, kultury, nauki i polityki, których liczba w ciągu pół wieku narosła do ponad tysiąca. Listę najznacniejszych spotkań otwierają Międzynarodowa Kampania Muzealna pod egidą UNESCO z 1956 i Konferencja Okrągłego Stołu Architektów pod auspicjami ONZ z 1961 roku, a zamyka Międzynarodowa Konferencja Integracji Krajów Europy Środkowej ze Wspólnotą Europejską z października 1998 roku, przyjęta przez ówczesnego kuratora rezydencji nieborowskiej Stefana Górskiego.

Rysunek 7 Pałac w Nieborowie

Źródło: <http://www.nieborow.art.pl>

- **Manufaktura majoliki artystycznej¹⁶**

W 1881 roku ówczesny właściciel Nieborowa - Michał Piotr Radziwiłł założył na terenie swojego gospodarstwa dworskiego manufakturę mebli, zwaną „rzeźbiarnią” oraz manufakturę majoliki artystycznej. Obie manufaktury produkowały wyroby w oparciu o własne wzorce projektowe, zatrudniając okolicznych utalentowanych rzemieślników i samorodnych artystów, pochodzących z warstwy zubożałego ziemiaństwa i mieszkańców wsi.

Manufaktura majoliki artystycznej kierował sprowadzony z Francji syn polskiego emigranta politycznego - Stanisław Thiele. Był on specjalistą wytopu ceramiki majolikowej zatrudniającej pracowników i dekoratorów rekrutowanych spośród uzdolnionych młodych mieszkańców pobliskich wsi oraz uczniów warszawskiej Szkoły Rysunkowej Wojciecha Gersona. Manufaktura działała wydajnie do 1885 roku. Ukoronowaniem jej działalności była urządzona w czerwcu 1884 w Hotelu Europejskim w Warszawie wielka wystawa wyrobów majolikowych z Nieborowa. W okresie rozkwitu manufaktura produkowała ozdobne piece i kominki, wazony i amfory, żardiniery i wazy, talerze i drobne przedmioty o przeznaczeniu użytkowym i dekoracyjnym.

W grudniu 1985 roku w obszernej hali dawnej malarni w budynku nieborowskiej Manufaktury została urządzona stała wystawa studyjna. Zawiera ona meble i majoliki artystyczne z manufaktur Michała Piotra Radziwiłła, secesyjne ceramiki Stanisława Jagmina i wybrane wyroby współczesnej

¹⁶ Muzeum w Nieborowie i Arkadii www.nieborow.art.pl

wytwórni ceramiki artystycznej w Nieborowie. Wystawa została wyróżniona dyplomem honorowym Ministra Kultury i Sztuki „za najciekawsze wydarzenia muzealne roku”.

Rysunek 8 Manufaktura majoliki artystycznej

Źródło: <http://www.nieborow.pl>

- **Pracownia ceramiki w Michałównku¹⁷**

Pracownia ceramiki w Michałównku prowadzi działalność edukacyjną, do której możemy zaliczyć zajęcia, warsztaty raku oraz wypały kamionki. Artyści uczą się w pracowni toczenia na kole garncarskim oraz lepienia według różnych technik ceramicznych, prowadzą również wykłady na temat dalekowschodnich technik wypalania.

- **Stowarzyszenie Ochrony i Rozwoju Ziemi Nieborowskiej**

Na stronie internetowej Stowarzyszenia Ochrony i Rozwoju Ziemi Nieborowskiej możemy przeczytać, że celem jej działalności jest szeroko rozumiana ochrona, rozwój kulturowy i środowiskowy Ziemi Nieborowskiej, ochrona zabytków i walorów krajoznawczych regionu.

- **Przynależność do Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Łowicka”**

Od 2016 roku gmina Nieborów jest jednym z członków Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Łowicka”. Członkami LGD są również gminy tj.: Bielawy, Chąsno, Domaniewice, Kiernozia, Kocierzew Półd., Łowicz oraz Zduny. Celem stowarzyszenia jest pozyskiwanie środków unijnych na działania służące rozwojowi terenów wiejskich. Działalność LGD ma na celu:

¹⁷ Strona internetowa Pracowni www.ceramicy.republika.pl

- a) działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru działania - zwłaszcza obszarów wiejskich,
- b) aktywizowanie i integracja społeczna ludności wiejskiej, wspomaganie potencjału organizacji pozarządowych oraz wspieranie działań służących rozwojowi demokracji,
- c) opracowywanie i realizowanie lokalnej strategii rozwoju (LSR),
- d) promocja obszarów wiejskich, w szczególności położonych w gminach: Bielawy, Domaniewice, Zduny, Kiernozia, Chąsno, Kocierzew Południowy, Łowicz, Nieborów,
- e) upowszechnianie i wymiana informacji o inicjatywach związanych z aktywizacją ludności na obszarach wiejskich,
- f) wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy, w tym wdrażanie innowacji procesowych i produktowych na obszarach wiejskich, zmierzających do podniesienia dochodów mieszkańców oraz poziomu ich życia,
- g) pomoc w uzyskaniu dotacji Unii Europejskiej dla wszystkich potencjalnych beneficjentów z terenu gmin, o których mowa w punkcie d.,
- h) pozyskiwanie środków na rozwój obszarów wiejskich (pozyskane środki przeznaczone będą na działalność statutową), w tym prowadzenie działalności grantowej i stypendialnej,
- i) rozwój oraz wspieranie działalności edukacyjnej, informacyjnej i szkoleniowej na obszarach wiejskich położonych w gminach, o których mowa w punkcie d.,
- j) ochrona i promocja dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, ochrona zwierząt i promowanie postaw ekologicznych,
- k) podtrzymywanie tradycji i tożsamości kulturowej obszaru działania,
- l) wspomaganie rozwoju turystyki, rekreacji, kultury fizycznej, sportu (w tym organizowanie wypoczynku dla dzieci i młodzieży),
- m) promowanie produktów i wyrobów lokalnych,
- n) promocja zatrudnienia i aktywizacja zawodowa mieszkańców obszarów wiejskich oraz działalność na rzecz osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- o) promocja i ochrona zdrowia oraz działalność na rzecz osób niepełnosprawnych,
- p) działalność charytatywna,
- q) promocja i organizacja wolontariatu,
- r) zapewnienie porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz wspieranie działań na rzecz obronności,
- s) wspieranie i wdrażanie programów rozwojowych o celach zbieżnych z celami statutu, finansowanych z różnorodnych źródeł krajowych i zagranicznych.

Działalność sportowa w Gminie prowadzona jest w oparciu o 5 klubów piłkarskich Ludowych Zespołów Sportowych w miejscowościach: Nieborów, Bednary, Bełchów, Bobrowniki oraz Dzierżgów. Kluby te posiadają własne boiska sportowe, prowadzą rozgrywki piłkarskie. Konieczne jest przeprowadzenie remontu boiska w Bednarach. Od 1995 roku rozpoczął działalność sportową "Uczniowski Klub Sportowy" przy Szkole Podstawowej w Bednarach – specjalizacja - tenis stołowy. W grudniu 2000 roku przy Szkole Podstawowej w Nieborowie powstał Uczniowski Klub Sportowy "Pałac Nieborów" z dwoma sekcjami: piłki nożnej i szachową.

Na terenie gminy Nieborów występują obiekty architektoniczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

Lp	LOKALIZACJA	NR	NAZWA OBIEKTU i CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU
1	Arkadia	89	Park romantyczny wraz z pawilonami 4 ćw. XVII – XIX w.	205/P-IV-3 z 26.10.1948r.
2	Arkadia	89	Akwedukt - 1784r.	545/81 z 12.08.1967r.
3	Arkadia	89	Brama Cyrku - 1804r.	546/82 z 12.08.1967r.
4	Arkadia	89	Brama czasu - 1810r.	
5	Arkadia	89	Brama historyczna - 1810r.	
6	Arkadia	89	Domek gotycki (przybytek Nieszczęścia i Melancholii) - 1800r.	542/78 z 12.08.1967r.
7	Arkadia	89	Dom Murgrabiego - 1800r.	540/76 z 12.08.1967r.
8	Arkadia	89	Dom Arcykapłana - 1783r.	539/75 z 12.08.1967r.
9	Arkadia	89	Dom ogrodnika - XVIII w.	
10	Arkadia	89	Fragmenty Lapidarialne - 1778-1813r.	
11	Arkadia	89	Grobowiec złudzeń - 1810r.	
12	Arkadia	89	Galeria arkadowa - 1800r.	543/79 z 12.08.1967r.
13	Arkadia	89	Jaskinia Sybilii - 1790-1795r.	544/80 z 12.08.1967r.
14	Arkadia	89	Kapliczka na Wzgórzu gotyckim – 1810r.	
15	Arkadia	89	Łuk Grecki - 1785r.	541/77 z 12.08.1967r.
16	Arkadia	89	Mur z hermami - 1783r. elementy z ok. 1582r.	
17	Arkadia	89	Studnia - pocz. XIX w.	
18	Arkadia	89	Świątynia Diany - 1783r.	538/74 z 12.08.1967r.
19	Arkadia	89	Kolumna - 1810r.	
20	Arkadia	89	Dom M. Konopnickiej - 1785r.	
21	Arkadia		Kapliczka przy domu nr 17 - 1951r.	
22	Arkadia		Tama przy parku - XIX w.	
23	Arkadia, Nieborów, Piaski		Aleje Arkadia-Nieborów-Łasieczniki – Piaski - XVIII w.	1150/296 z 5.05.1980r.
24	Nieborów	232	Park - 1690r.	561/98 z 12.08.1967r.

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

25	Nieborów	232	Pałac - 1690 – 1696r.	146/83 z 12.08.1967r.
26	Nieborów	232	Wartownia przy bramie - poł. XIX w.	
27	Nieborów	232	Oficyna - I poł. XVIII w.	551/88 z 12.08.1967r.
28	Nieborów	232	Dom oficjalisty I - XVIII/XIX w.	552/89 z 12.08.1967r.
29	Nieborów	232	Dom oficjalisty II - XVIII/XIX w.	553/90 z 12.08.1967r.
30	Nieborów	232	Browar, ob. Oficyna - I poł. XVIII w. przebudowa ok. 1774r.	547/84 z 12.08.1967r.
31	Nieborów	232	Budynek gospodarczy (dawny dom ogrodnika z lodownią) - 4 ćw. XVIII w.	559/96 z 12.08.1967r.
32	Nieborów	232	Oranżeria I - 1775r.	548/85 z 12.08.1967r.
33	Nieborów	232	Oranżeria II - 1775r.	549/86 z 12.08.1967r.
34	Nieborów	232	Chlew - 4 ćw. XVIII w.	558/95 z 12.08.1967r.
35	Nieborów	232	Kuźnia - 4 ćw. XVIII w.	557/94 z 12.08.1967r.
36	Nieborów	232	Obora - 4 ćw. XVIII w.	560/97 z 12.08.1967r.
37	Nieborów	232	Stajnia - 4 ćw. XVIII w.	554/91 z 12.08.1967r.
38	Nieborów	232	Wozownia - XVIII w.	555/92 z 12.08.1967r.
39	Nieborów	232	Kapliczka - XVIII – XIX w.	
40	Nieborów	232	Kapliczka przy wejściu do zespołu pałacowo – parkowego - XIX – XX w.	
41	Nieborów Al. Legionów Polskich	63	Kościół parafialny p.w. MB Bolesnej - 1871 – 1883r.	521 z 27.12.1979r.
42	Nieborów Al. Legionów Polskich	63	Plebania - XIX w.	
43	Nieborów		Cmentarz rzymsko – katolicki - 2 poł. XIX w.	802 z 20.11.1991r.
44	Nieborów Aleja Legionów Polskich	63	Cmentarz przykościelny przy kościele par. p.w. MN Bolesnej - 1871 – 1883r.	
45	Nieborów, Aleja Legionów Polskich		Kapliczka - XVIII – XIX w.	
46	Nieborów, Aleja Legionów Polskich	40	Figura przy domu 38 - XVIII – XIX w.	
47	Nieborów		Figura przy domu nr 81 - XIX w.	
48	Nieborów, Aleja Legionów Polskich	1	Zajazd - 1766 – 1774r.	
49	Nieborów	209C	Spichlerz dawnego folwarku - XVIII w.	550/87 z 12.08.1967r.
50	Nieborów, Aleja Legionów Polskich	68	Dom ludowy - 4 ćw. XIX w.	
51	Nieborów	206	Czworak - koniec XIX w.	786 z 27.02.1988r.
52	Nieborów	232	Budynek zarządu folwarku - 4 ćw. XVIII w.	556/93 z 12.08.1967r.
53	Bednary, ul. Szkolna	36	Cmentarz przykościelny - XIX w.	
54	Bednary, ul. Szkolna	9	Cmentarz rzymsko-katolicki - XX w.	
55	Bednary, ul. Szkolna	9	Kwatera wojenna na cmentarzy rzymsko – katolickim - 1939 – 1945r.	881 z 14.04.1992r.
56	Bednary, ul.	14	Dworzec kolejowy - I ćw. XX w.	

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

	Dworcowa			
57	Bednary, ul. Szkolna	36	Kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty i Macieja - 1896-1907r. gruntowna restauracja po pożarze 1918-1925r.	
58	Bednary, Aleja Legionów Polskich		Kapliczka - XIX w.	
59	Bednary, ul. Szkolna	36	Stodoła murowana - XX w.	
60	Bełchów		Kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła - 1886r. rozbudowany 1900r.	973 z 30.06.1994r.
61	Bełchów		Kaplica pogrzebowa - XIX – XX w.	
62	Bełchów		Cmentarz przykościelny przy Kościele par. p.w. św. Macieja Apostoła - 1900r.	973 z 30.06.1994r.
63	Bełchów		Cmentarz grzebalny - XX w.	
64	Bełchów		Kapliczka - XIX – XX w.	
65	Bełchów		Kapliczka - XIX – XX w.	
66	Bełchów, ul. Dworcowa		Dworzec kolejowy - pocz. XX w.	
67	Bobrowniki		Kapliczka - 1920r.	
68	Dzierzgów		Kapliczka - XX w.	
69	Julianów, Aleja Legionów Polskich		Kaplica poświęcona poległym w latach 1919-1920 - I.30 XX w	
70	Kompina		Kościół - 1897-1900r. odbudowany 1946r.	
71	Kompina		Kapliczka przy murze ogrodzenia plebanii - 1920r.	
72	Kompina		Cmentarz przykościelny - ok. 1900r.	
73	Kompina		Cmentarz grzebalny - XX w.	
74	Kompina		Aleja do cmentarza grzebalnego - XX w.	
75	Kompina		Plebania - pocz. XX w.	
76	Kompina		Cmentarz wojenny z II wojny światowej - 1939r.	911 z 21.12.1992r.
77	Kompina		Cmentarz grzebalny - XX w.	
78	Kompina		Kapliczka - 1920r.	
79	Kompina		Kapliczka - 1920r.	
80	Kompina	9	Stajnia w zagrodzie 9 - XIX – XX w.	
81	Kompina	19	Dom Nr 19 - XIX – XX w.	
82	Kompina	74	Dom Nr 74 - 1929r.	
83	Kompina	81	Dom Nr 81 - I ćw. XX w.	
84	Kompina	91	Dom Nr 91 - XIX – XX w.	
85	Kompina	91	Stajnia przy domu Nr 91 - XIX-XX w.	
86	Kompina		Most drewniany - XX w.	
87	Sypień	36	Dom Nr 36 - 2 poł. XIX w.	
88	Sypień		Kapliczka - XX w.	
89	Karolew		Cmentarz ewangelicki - XX w.	

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

90	Patoki		Słup graniczny księstwa łowickiego - 1829r.	2723-VI-30/36 z 16.03.1961r.
91	Patoki		Kapliczka - I ćw. XX w.	
92	Patoki		Dom dróżnika - I poł. XIX w.	614/181 z 24.08.1967r.

Źródło: <http://www.bip.nieborow.pl>

Na terenie gminy Nieborów występują stanowiska archeologiczne ujęte w gminnej ewidencji zabytków:

Lp.	Lokalizacja	Nazwa obiektu	Czas powstania	Oprac. karty
1.	Arkadia – Brzozówek	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 59-56 nr st. 38	Wczesne średniowiecze	Maj 2012 - Gmina Nieborów
2.	Arkadia - Zielkówka	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 59-56 nr st. 53	neolit	Maj 2012r. - Gmina Nieborów
3.	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 1	Okres lateński, ok. wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
4.	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 2	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
5.	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 3	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
6	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 4	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
7	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 5	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
8	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada, osadnictwo AZP 59-57 nr st. 6	Okres lateński, ok. wpływów rzymskich, ok. halsztacki, ok. lateński	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
9	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 7	Halsztat, wczesne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
10	Janowice	Stanowisko archeologiczne – osada i ślady pól AZP 59-57 nr st. 8	Późne średniowiecze, okres nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
11	Janowice	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 9	Wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
12	Janowice	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 10	Halsztat D, okres środ. lateński	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
13	Mysłaków	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 59-57 nr st. 14	Starożytność, wczesne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
14	Mysłaków	Stanowisko archeologiczne	Późne średniowiecze,	Maj 2012r. – Gmina

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

		– osada, ślad pól AZP 59-57 nr st. 15	czasy nowożytnie	Nieborów
15	Mysłaków	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 59-57 nr st. 16	Starożytność, wczesne średniowiecze, późne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
16	Mysłaków	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 59-57 nr st. 17	Starożytność	Maj 2015r. – Gmina Nieborów
17	Janowice	Stanowisko archeologiczne – znalezisko luźne AZP 59-57 nr st. 18	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
18	Janowice	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 19	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
19	Janowice	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 20	XIV – XVI w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
20	Janowice	Stanowisko archeologiczne – osada 59-57 nr st. 21	Okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
21	Janowice	Stanowisko archeologiczne znalezisko luźne AZP 59-57 nr st. 22	Halsztat	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
22	Bednary	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 59-57 nr st. 23	II okres epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
23	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 59-57 nr st. 24	II okres epoki brązu, halsztat	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
24	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – znalezisko luźne AZP 59-57 nr st. 25	II okres epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
25	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – znalezisko luźne AZP 59-57 nr st. 26	Starożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
26	Sypień	Stanowisko archeologiczne – cmentarzysko AZP 59-57 nr st. 27	Epoka brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
27	Sypień	Stanowisko archeologiczne	Późne średniowiecze, okres nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

		– osada i ślad pól AZP 59-57 nr st. 28		
28	Kompina	Stanowisko archeologiczne – znalezisko luźne AZP 59-57 nr st. 29	Wczesne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
29	Kompina	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, cmentarzysko AZP 59-57 nr st. 30	Halsztat, okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
30	Kompina	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 59-57 nr st. 31	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
31	Kompina	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 37	II okres średniowiecza	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
32	Kompina	Stanowisko archeologiczne- cmentarzysko AZP 59-57 nr st. 38	Okres halszacki D	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
33	Bednary	Stanowisko archeologiczne – kultura łużycka AZP 59-57 nr st. 39	V okres epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
34	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 40	II neolit	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
35	Bednary	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 59-57 nr st. 41	II okres epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
36	Bednary	Stanowisko archeologiczne – znalezisko luźne AZP 59-57 nr st. 42	Późne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
37	Mysłaków	Stanowisko archeologiczne – znalezisko luźne AZP 59-57 nr st. 43	Wczesny okres lateński	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
38	Kompina	Stanowisko archeologiczne – cmentarzysko AZP 59-57 nr st. 44	Okres rzymski C1 – C2	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
39	Kompina	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 59-57 nr st. 45	Wczesne średniowiecze, średniowiecze, nowożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
40	Arkadia	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 1	Wczesne średniowiecze, średniowiecze, okres nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

41	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 2	Epoka brązu, okres halsztacki, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
42	Arkadia	Stanowisko archeologiczne – osada, ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 3	Wczesne średniowiecze, XII-XIII w. średniowiecze, okres nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
43	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – osada, ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 4	XII-XIII w. średniowiecze, okres nowożytny, bliżej nieokreślony okres pradziejowy	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
44	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 5	Wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, bliżej nieokreślony okres pradziejowy wczesne średniowiecze, nowożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
45	Piaski	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 5-5 a	Kultura trzciniecka, kultura łużycka, kultura przeworska oraz kultura polska	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
46	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 6	Wczesne średniowiecze, okres średniowiecza, nowożytność, wczesna epoka brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
47	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 7	Wczesne średniowiecze, okres średniowiecza, nowożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
48	Arkadia	Stanowisko archeologiczne – osada, ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 8	Okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, okres średniowiecza	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
49	Arkadia	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 9	Epoka brązu, wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, okres średniowiecza	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
50	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 10	Epoka brązu XV w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
51	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 13	Okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, średniowiecze okres nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

52	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 14	Epoka brązu, okres wpływów rzymskich, XII-XIII w. XIV-XV w.	Maj 2012r. Gmina Nieborów
53	Dzierzgówek	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 15	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
54	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 16	Epoka brązu, okres wpływów rzymskich, bliżej nieokreślony okres pradziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze okres nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
55	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 17	Średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
56	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 18	Okres halszacki	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
57	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 19	Wczesne średniowiecze, średniowiecze, okres nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
58	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 20	Wczesny okres lateński, wczesne średniowiecze, średniowiecze, XIII-XIV- XV w	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
59	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 21	Wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
60	Arkadia	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 22	Wczesny okres lateński, wczesne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
61	Mysłaków	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 23	Okres wpływów rzymskich, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
62	Mysłaków	Stanowisko archeologiczne – osada, ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 24	Wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
63	Nieborów	Stanowisko archeologiczne	Okres wpływów rzymskich, wczesne	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

		– ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 25	średniowiecze	
64	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 26	Okres średniowiecza - nowożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
65	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 27	Bliżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, okres średniowiecza/ nowożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
66	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 28	Wczesne średniowiecze, XVII w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
67	Piaski	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 29	Epoka kamienna, bliżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, nowożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
68	Piaski	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 30	XII-XIII/XIV w. średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
69	Piaski	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 31	IV/V okres epoki brązu, p.ok.lateński – okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
70	Piaski	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 32	Bliżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
71	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada lub cmentarzysko AZP 60-57 nr st. 35	Neolit II ok. epoki brązu, okres rzymski, okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
72	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 36	Wczesna epoka żelaza, okres wpływów rzymskich, bliżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

73	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada, ślad osadnictwa AZP 6-57 nr st. 37	XII-XIII w. średniowiecze, okres rzymski	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
74	Bobrowniki	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 38	Wczesna epoka żelaza	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
75	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, cmentarzysko AZP 60-57 nr st. 39	Wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, okres lateński, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
76	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 40	Wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
77	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 41	Wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
78	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP nr st. 42	Blżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
79	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 43	Blżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
80	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 44	Blżej nieokreślony okres prądziejowy, okres rzymski, wczesne średniowiecze, średniowiecze nowożytność	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
81	Piaski	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 45	Blżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
82	Piaski	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 46	Blżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
83	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 47	Blżej nieokreślony okres prądziejowy, wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

84	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 48	Wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
85	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 49	XII-XIII w. XIV/XV w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
86	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 49	XII-XIII w. XIV/XV w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
87	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – Ślad osadnictwa, osada AZP 60-57 nr st. 50	Wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
88	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 51	XII-XIII w. XIV w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
89	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 52	Średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
90	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 53	Epoka kamienia, bliżej nieokreślony stan pradziejowy, wczesna epoka żelaza, wczesne średniowiecze, średniowiecze nowożytność	Maj 2012r. Gmina Nieborów
91	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – cmentarzysko APZ 60-57 nr st. 54	IV o. epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
92	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – kultura łużycka AZP 60-57 nr st. 55	IV o. epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
93	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st., 56	Późny paleolit	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
94	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 57	II okres epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
95	Nieborów	Stanowisko archeologiczne – osada AZP 60-57 nr st. 58	Neolit	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
96	Nieborów – Siwica	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 59	Okres wpływów rzymskich	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
97	Nieborów - Siwica	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa	Neolit	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

		AZP 60-57 nr st. 60		
98	Piaski	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 60-57 nr st. 61	Wczesny okres lateński	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
99	Bełchów	Stanowisko archeologiczne – ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 1	Wczesny okres średniowiecza, ok. nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
100	Bełchów	Stanowisko archeologiczne ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 2	Wczesne średniowiecze, średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
101	Bełchów	Stanowisko archeologiczne ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st..3	Średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
102	Bełchów	Stanowisko archeologiczne ślad osadnictwa, osada AZP 61-57 nr st. 4	Blżej nieokreślony okres pradziejowy, neolit, XIII/XIV w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
103	Bełchów	Stanowisko archeologiczne ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 22	II okres ep. brązu, ok. średniowiecza, ok. nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
104	Bełchów	Stanowisko archeologiczne osada AZP 61-57 nr st. 27	XIII w., XV-XVII w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
105	Bełchów	Stanowisko archeologiczne osada, ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 28	XV-XVI/XVII w.	Maj 2012r. Gmina Nieborów
106	Bełchów	Stanowisko archeologiczne ślad osadnictwa, osada AZP 61-57 nr st. 29	Okres halszacki, XVI w.	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
107	Dzierzgów	Stanowisko archeologiczne ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 30	Neolit, wczesne średniowiecze, ok. średniowiecza, ok. nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
108	Dzierzgów	Stanowisko archeologiczne obozowisko, ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 31	II ok. neolitu, ok. średniowiecza, ok. nowożytny	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
109	Dzierzgów	Stanowisko archeologiczne osada, ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 32	II ok. neolitu, wczesne średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
110	Bełchów	Stanowisko archeologiczne	Wczesny okres lateński	Maj 2012r. – Gmina

		ślad osadnictwa AZP 61-57 nr st. 33		Nieborów
111	Dzierzgówek	Stanowisko archeologiczne osada AZP 61-57 nr st. 34	Średniowiecze	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
112	Dzierzgówek	Stanowisko archeologiczne ślad osadnictwa, osada AZP 61-57 nr st. 35	Neolit, okres halszacki, okres lateński, X-XII w., III/IV ok. epoki brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
113	Dzierzgówek	Stanowisko archeologiczne osada AZP 61-57 nr st. 35	Neolit, wczesna epoka brązu	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
114	Bełchów	Stanowisko archeologiczne cmentarzysko AZP 61-57 nr st. 40	Wczesny okres średniowiecza, okres lateński	Maj 2012r. – Gmina Nieborów
115	Dzierzgówek	Stanowisko archeologiczne osada AZP 61-57 nr st. 42	Okres halszacki (HaD)	Maj 2012r. – Gmina Nieborów

Źródło: <http://www.bip.nieborow.pl>

Wykaz pomników przyrody:

- 6 wiązków szypułkowych – w Nieborowie oraz w miejscowości Bednary – na terenie cmentarza w Bednarach,
- Lipa szerokolistna – w Nieborowie – na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 109 d,
- Dąb szypułkowy – w Nieborowie – na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 137 b,
- Lipa szerokolistna – w Nieborowie – na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 109 d,
- Dąb szypułkowy – w Nieborów – na terenie Leśnictwa Nieborów oddz. 109,
- Aleja 863 szt. drzew: 839 lip drobnolistnych, 10 dębów szypułkowych, 7 wierzb białych i kruchych, 4 sosny pospolite, 2 wiązy szypułkowe, 1 topola biała – w Nieborowie przy drodze wojewódzkiej nr 38.570 oraz nr 38.157.

Wykaz obszarów chronionych:

- Bolimowski Park Krajobrazowy,
- Dolina rzeki Rawki,
- Łąkowo – bagienny rezerwat „Siwica”,

Wykaz terenów ochronnych Natura 2000:

- Polany puszczy Bolimowskiej.

Wykaz rzek:

- Bzura,
- Skierniewka,
- Rawka.

Rysunek 9 Rzeka Rawka

Źródło: <http://www.kajaki-rawka.com>

4. Turystyka - stan istniejący

Infrastruktura Turystyczna

Gmina Nieborów może pochwalić się bogatą historią i tradycją łowicką oraz szeregiem atrakcji turystycznych, które przyciągają co roku rzeszę turystów. W związku z faktem, iż na terenie gminy funkcjonuje wiele ośrodków kulturalnych oraz turystycznych przy Gminnej Bibliotece w Nieborowie działa Punkt Informacji Turystycznej. Poniżej zostaną omówione zabytki architektoniczne, szlaki (rowerowe, piesze i konny) oraz obiekty sakralne.

Na terenie gminy sprawnie funkcjonuje Gospodarstwo Agroturystyczne „Stajnia U Kowala”. Położone jest w bezpośrednim sąsiedztwie kompleksu pałacowo – parkowego rodziny Radziwiłłów w Nieborowie, na skraju Puszczy Bolimowskiej i dysponuje bogatą ofertą: nauka jazdy konnej, wędrowki na koniach po Puszczy Bolimowskiej (trasy konnych wędrowek w Puszczy Bolimowskiej są oznakowane i dostosowane do jazdy konnej), przejazdy bryczką, obozy jeździeckie dla początkujących i zaawansowanych, ujeżdżanie koni, imprezy integracyjne dla firm.

Gospodarstwo oferuje także noclegi z wyżywieniem. Posiada pole namiotowe i pensjonat dla koni w stajniach przy Pałacu w Nieborowie. W Nieborowie działa również Ośrodek Kempingowy nr 77. Oferuje noclegi w domkach kempingowych oraz miejsca na polu namiotowym i stanowiska karawaningowe. Do dyspozycji turystów jest: wypożyczalnia sprzętu turystycznego, świetlica, przechowalnia bagażu, parking płatny, boisko sportowe, plac zabaw dla dzieci oraz muzeum motoryzacji.

Stroje

Księżacy łowiccy w latach dwudziestych - trzydziestych XIX wieku ubierali się w odzież z przewagą tkanin pasiastych. Do ostatniej ćwierci tego stulecia dominowało w nich tło ciemnoczerwone, na którym znajdowały się pionowe układy pasków. Niegdyś spódnice oraz zapaski charakteryzowały się pojedynczymi wąskimi prążkami w kolorze czarni lub bieli. Nieco później zestawiono kolory te o paski o barwach: zieleni, żółci, granatu i bordo.

Prążki ułożone są symetrycznie. Zarówno na tkaninach przeznaczonych na zapaskę, spódnice, gorset czy spodnie powtarzają się rytmicznie na jednobarwnym tle. Z biegiem lat czerwone tło tkanin ustąpiło barwie pomarańczowej, a w kolorystyce pasków pojawiły się wszystkie kolory tęczy. W okresie międzywojennym zaczęły dominować barwy zimne: granat i zieleń.

Na przeważającym obszarze dawnego Księstwa Łowickiego jednolity kolor tła pasiaków został utrzymany tylko w zapaskach. Zaczęła obowiązywać moda na tak zwane "kiecki kołowate", w których układ wielobarwnych pasków przedzielony był szerokimi polami w różnych kolorach.

Regionalne stroje łowickie posiada wciąż wielu Księżaków. Można je podziwiać nie tylko w salach muzealnych, ale również podczas procesji ważnych świąt kościelnych, np. Bożego Ciała czy występów zespołów folklorystycznych.

Rysunek 10 Tradycyjny stój łowicki

Źródło: <http://iker-lowicz.cba.pl>

Wycinanki

W wielu regionach Polski wycinanki pełniły funkcję dekoracyjną izb wiejskich. Tworzono je za pomocą nożyc do strzyżenia owiec. Wycinanki pojawiły się w łowickich chałupach w II połowie XIX wieku - początkowo jako pojedyncze elementy wycinane z kolorowego glansowanego papieru. Naklejano je bezpośrednio na ściany, ramy obrazów czy kafle piecowe, a później na kawałki białego papieru. Z biegiem lat na terenie łowickim ukształtowały się 3 formy wycinanek, które różniły się między sobą kształtem i nazwą, jednak ich wspólną cechą była wielobarwność. Poszczególne elementy wycinanek składano w całość poprzez naklejanie na siebie od największego do najmniejszego kawałków papieru w różnych kolorach.

Rysunek 11 Wycinanka łowicka

Źródło: <http://www.lowiczturystyczny.eu>

Gmina Nieborów posiada sprzyjające warunki dla rozwoju turystyki i rekreacji. Zwłaszcza w kontekście turystyki jednodniowej, która cieszy się szerokim zainteresowaniem turystów decydujących się na spędzenie czasu wolnego w kraju. Bogactwo krajobrazowe objawiające się wysokim poziomem zalesienia terenu, czy też obiekty architektury o dużej wartości historycznej są elementami, które stanowią o wysokim potencjalnym rozwoju turystyki na tym obszarze. Zwłaszcza

w kontekście przewidywanych inwestycji, które będą w komplementarny sposób uzupełniać i uwydatniać obecne już walory obszaru Gminy Nieborów.

Potencjał turystyczny gminy Nieborów buduje między innymi mnogość szlaków turystycznych. Stanowią one interesującą formę wypoczynku i rekreacji, zwłaszcza w kontekście turystyki jednodniowej tudzież weekendowej. Do tych szlaków zaliczyć można:

Bursztynowy szlak rowerowy - zielony

Szlak o długości 250 km przebiegający przez najbardziej interesujące miejsca w województwie. Nawiązuje on do dawnego traktu handlowego jakim był szlak bursztynowy. Pozwala na podziwianie licznych atrakcji przyrodniczych oraz architektonicznych.

Szlak Puszczański po Bolimowskim Parku Krajobrazowym - żółty

Szlak rowerowy o długości 19km. Przebiega przez tereny powiatu skierniewickiego oraz łowickiego. Jego początek znajduje się w Nieborowie przy wejściu do zabytkowej posiadłości Radziwiłłów. Pałac ten to jeden z najciekawszych obiektów rezydencji arystokratycznych w obrębie województwa łódzkiego. Szlak w większości przebiega przez kompleksy leśne Bolimowskiego Parku krajobrazowego. Na drodze szlaku można podziwiać rezerваты przyrody: Kopanicha Polana Siwica, Rawka oraz Zespół Przyrodniczo – Krajobrazowy Nieborów.

Ptasi Szlak okolic Skierniewic - niebieski

Szlak rowerowy o długości 44km. Biegnie przez Skierniewice, Strobów, Balcerów, Halinów, Las Zwierzyniecki, Sierakowice, Chyleniec, rezerwat Siwica oraz Drogą Łowicką z powrotem do Skierniewic. Trasa szlaku prowadzi przez Puszcze Bolimowską i Las Zwierzyniecki, w których znajdują się rzadkie gatunki ptaków.

Łódzki Szlak Konny im. mjr Henryka Dobrzańskiego

Szlak konny o długości 2000km. Otacza aglomerację łódzką oraz całe województwo. Jest najdłuższym szlakiem konnym w Polsce oraz w całej Europie. Z trasy konnej korzystać mogą również rowerzyści. Trasy szlaku konnego oraz rowerowego przecinają się w wielu miejscach, a czasem nawet pokrywają.

Szlak ksiązęcy – niebieski

Szlak rowerowy oraz konny o długości 14 km. Zaczyna się przy Starym Rynku przed gmachem Muzeum w Łowiczu, a kończy przed pałacem Radziwiłłów w Nieborowie. Szlak ksiązęcy jest szlakiem kulturowym biegnącym przez miejsca historii arystokratycznej na terenie powiatu łowickiego.

Szlak Po Parku Bolimowskim – żółty

Szlak jest trasą rowerową o długości 43 km. Pozwala poznać najatrakcyjniejsze miejsca Bolimowskiego Parku Krajobrazowego obejmującego Puszcę Bolimowską, Las Nieborowski oraz rzeki Rawki. Szlak wiedzie przez niezwykle miejsca takie jak: Łowicz - Arkadia i Nieborów.

Szlak Szable i Bagnety – czerwony

Historyczny szlak rowerowy o długości 119 km, nawiązujący do najważniejszych wydarzeń w dziejach regionu oraz całego kraju – obu wojen światowych oraz powstań narodowych.

Rysunek 12 Mapa szlaku rowerowego Szable i Bagnety

Źródło: <https://www.powiat.łowicz.pl>

Gmina Nieborów położona jest na szlaku turystycznym Łowicz - Arkadia - Nieborów – Żelazowa Wola.

W gminie warto zobaczyć:

1. Nieborów:
 - XVII wieczny pałac barokowy - obecnie Oddział Muzeum Narodowego,
 - ogród barokowy przy pałacu,
 - manufakturę produkującą porcelanę,
 - kościół w Nieborowie,
2. Arkadię – ogród z licznymi budynkami,

3. Kościoły w Bednarach, Bełchowie, Bobrownikach, Kompinie,
4. Rezerwat "Siwica".

Pałac w Nieborowie

XVII wieczny Pałac w Nieborowie został wykonany w stylu barokowym. Zawiera on cenną kolekcję dzieł sztuki. W pałacu znajduje się utworzona przez Michała Hieronima i Helenę Radziwiłłów galeria obrazów, biblioteka i kolekcja rzeźb antycznych. Znajdziemy wśród nich również słynną marmurową kopię głowy Niobe. Ponadto w pałacu zobaczyć można ceramikę z dawnej manufaktury nieborowskiej. Dzisiejszy pałac został przekształcony w muzeum ze względu na uwarunkowania historyczne. Cała rodzina Radziwiłłów w lutym 1945 została deportowana przez służby NKWD do Związku Radzieckiego i osadzona w obozie w Krasnogorsku. Dzięki ówczesnemu dyrektorowi Muzeum Narodowego w Warszawie - Stanisławowi Lorentzowi, który zgodnie z wcześniejszym porozumieniem z Radziwiłłem, otoczył opieką unikatowy pałac nieborowski i jego zbiory oraz zabytkowy ogród w Arkadii, włączając je niezwłocznie w skład warszawskiego Muzeum Narodowego, jako jego oddział uratował pałac i jego zbiory przed dewastacją i rozproszeniem w najgorszym okresie ortodoksyjnego stalinizmu. Współcześnie pałacowa biblioteka gromadzi wielkie dzieła - w tym liczne starodruki. Pałac posiada pokoje gościnne, które są przeznaczone dla artystów, literatów, kompozytorów oraz przedstawicieli nauki. W pałacowych wnętrzach odbywają się spotkania dyplomatyczne i konferencje naukowe. Tuż obok pałacu wznoszą się XVIII - wieczne zabytkowe budynki i oranżerie.

Ośrodek nieborowski służy także jako miejsce międzynarodowych konferencji i spotkań dyplomatycznych. Pałac w Nieborowie to także miejsce znaczących konferencji oraz spotkań krajowych i międzynarodowych w dziedzinie sztuki, kultury, nauki i polityki, których liczba w ciągu pół wieku narosła do ponad tysiąca. Listę najznacześniejszych spotkań otwierają Międzynarodowa Kampania Muzealna pod egidą UNESCO z 1956 i Konferencja Okrągłego Stołu Architektów pod auspicjami ONZ z 1961 roku, a zamyka Międzynarodowa Konferencja Integracji Krajów Europy Środkowej ze Wspólnotą Europejską z października 1998 roku, przyjęta przez ówczesnego kuratora rezydencji nieborowskiej Stefana Górskiego.

W pałacu warto zobaczyć:

- Białą Salę – pełniła funkcję sali koncertowej i kaplicy domowej, główną ozdobą sali są dwa wiszące świeczniki kryształowe oraz fortepian,

Rysunek 13 Biała sala Pałac w Nieborowie

Źródło: <https://commons.wikimedia.org>

- Gabinet Żółty – wyposażony w biurko, fotel rzymski, sekretarzyk, szafkę rokokową, szafkę biblioteczną oraz ozdobne obrazy na ścianach,
- Gabinet Zielony - można go oglądać tylko z progu sali przez otwarte drzwi, zawiera piec z kafli gdańskich, oraz kredens wypełniony osiemnastowieczną ceramiką, kobierzec perski oraz wiele portretów,
- Bibliotekę – salę wypełnia trzynaście mahoniowych szaf bibliecznych, które mieszczą zabytkowy księgozbiór nieborowski, liczący ponad 11000 woluminów z XVI – XIX wieku,
- Małą Jadalnię – można tu zobaczyć obrazy oraz naścienny gobelin, a na kominku zegar francuski, ozdobne wazony i świeczniki,
- Salon czerwony - najciekawszym elementem wystroju są ściany wyłożone czerwoną tkaniną w białe wzory, tym samym materiałem obite są również kanapa i fotele,
- Sypialnię Księżstwa – głównym meblem sypialni jest dwuczęściowe łóżko wykonane w stylu angielskim.

Rysunek 14 Salon Czerwony Pałac w Nieborowie

Źródło: <https://commons.wikimedia.org>

Historia pałacu

Pałac w Nieborowie wzniesiono na początku XVI wieku. Dobra nieborowskie stanowiły wówczas własność rodu Nieborowskich. W 1694 roku kardynał Michał Stefan Radziejowski kupił od Nieborowskich dobra wraz z dworem i na jego zrębach wznosił barokowy pałac. Kardynał Radziejowski zapisał w testamencie dobra nieborowskie Konstancji z Niszczyckich i Jerzemu Hipolitowi Towiańskiemu. Ich syn Krzysztof Mikołaj Towiański sprzedał dobra w 1723 roku Aleksandrowi Jakubowi Lubomirskiemu. Od 1736 roku właścicielami Nieborowa byli Stanisław i Jan Józef Lochoccy, którzy odsprzedali w 1766 roku dobra Michałowi Kazimierzowi Ogińskiemu, hetmanowi wielkiemu litewskiemu. Hetman w latach 1766-1768 dokonał przekształcenia wnętrza pałacowych w stylu rokokowym.

W 1774 właścicielem dóbr nieborowskich został książę Michał Hieronim Radziwiłł. Zgromadził on kolekcję obrazów mistrzów europejskich oraz portrety osobistości polskich i obcych, gabinet kilkunastu tysięcy rycin, księgozbiór unikatowych starodruków (od XVI wieku), zespoły mebli, zbiory sztuki zdobniczej - sreber, porcelany, szkła i tkanin. Warszawski architekt Szymon Bogumił Zug

specjalnie dla księcia założył na początku lat siedemdziesiątych XVIII wieku regularny ogród francuski i przebudował w 1784 roku wnętrza pałacu w stylu wczesnoklasycystycznym. Po śmierci Michała Hieronima Radziwiłła w 1831 roku, dobra nieborowskie podupadły, a pałac uległ zaniedbaniu. Pałac odziedziczył syn Michała Hieronima - Michał Piotr. Część dzieł została sprzedana na licytacji w Paryżu. W 1879 nowy właściciel uratował od ruiny zaniedbane dobra, założył przy pałacu manufakturę mebli i majoliki, uzupełnił uszczuplone wyposażenie wnętrz i wyposażył na nowo bibliotekę pałacową.

Po jego śmierci pałac został sprzedany Januszowi Radziwiłłowi. Dokonał on w latach 1922- 1929 przebudowy wnętrza pałacu. W dramatycznym okresie okupacji hitlerowskiej jego syn Edmund Radziwiłł zarządzał dobrami nieborowskimi.

Ogród w Nieborowie

Przy pałacu Radziwiłłów znajdują się ogród barokowy w stylu regularnym (francuskim), który jest przystrojony antycznymi rzeźbami. Symetryczna i regularna kompozycja ogrodu jest ściśle powiązana z architekturą pałacu.

Ogród został zaprojektowany w 60. latach XVIII wieku przez Szymona Bogumiła Zuga. Posiada położone przed południową elewacją pałacu partery kwiatowe i niskie labirynty bukszpanowe oraz szeroką aleję lipową z trawnikiem dywanowym wytyczoną na osi założenia pałacowego. Aleja otoczona jest symetrycznie rozplanowanymi po obu bokach gabinetami i boskietami, uformowanymi ze strzyżonych szpalerów grabowo-lipowych. Od strony zachodniej ogród opiera się o wielki kanał zaprojektowany w kształcie węgielnicy za którym znajduje się park krajobrazowy. Po stronie wschodniej ogrodu zlokalizowane są zabudowania gospodarcze, zbudowane w końcu XVIII wieku: oranżerie, stajnia, wozownia oraz domki oficjalistów dworskich.

Rysunek 15 Ogród w Nieborowie

Źródło: <http://fotolotnicze.pl>

Manufaktura

W 1881 roku ówczesny właściciel Nieborowa Michał Piotr Radziwiłł założył na terenie swojego gospodarstwa dworskiego manufakturę mebli (zwaną „Rzeźbiarnią”) oraz manufakturę majoliki artystycznej. Obie manufaktury zatrudniały okolicznych utalentowanych rzemieślników i samorodnych artystów, pochodzących z warstwy zubożałego ziemiaństwa i mieszkańców wsi. Produkowano w nich wyroby w oparciu o własne wzorce projektowe. „Rzeźbiarnia” wyprodukowała w latach 1880-1885 wiele oryginalnych mebli zaprojektowanych przez księcia, a także powtórzeń mebli gdańskich i dubletów starych mebli angielskich i francuskich.

Manufaktura w okresie swojego rozkwitu produkowała ozdobne piece i kominki, wazony i amfory, żardiniery i wazy, talerze i drobne przedmioty o przeznaczeniu użytkowym i dekoracyjnym. Ukoronowaniem działalności manufaktury była urządzona w czerwcu 1884 w Hotelu Europejskim w Warszawie wielka wystawa wyrobów majolikowych z Nieborowa. Spotkała się ona z dużym zainteresowaniem publiczności warszawskiej. W 1886 roku nastąpiło załamanie produkcji, spowodowane nasyceniem rynku wyrobami i zmianą gustu odbiorców. Księżę był zmuszony

odsprzedać część urządzeń Stanisławowi Thiele, który to na własną rękę, lecz z miernym skutkiem prowadził produkcję majoliki jeszcze do 1897 roku.

W latach 1903-1906 działalność manufaktury wznowił znany rzeźbiarz i ceramik Stanisław Jagmin. Produkował on nieglazurowaną ceramikę opartą na formach wykopaliskowych, celtyckich i prasłowiańskich. W późniejszym okresie nowoczesną ceramikę secesyjną wzbogacił o wielobarwne szkliska dekoracyjne.

Sto lat po uruchomieniu I manufaktury, czyli we wrześniu 1982 roku, reaktywowano działalność wytwórni ceramiki artystycznej w Nieborowie. W odrestaurowanym dawnym budynku wytwórni założono trzecią manufakturę, którą wyposażono w elektryczne piece i inne nowoczesne urządzenia do produkcji ceramiki. Działa ona również obecnie. Produkuje kopie dawnych wyrobów oraz formy ceramiczne o charakterze dekoracyjnym i pamiątkarskim. Pracami III manufaktury kierowała z początku malarka Teresa Szałowska, a później w latach 1987- 1992 rzeźbiarka specjalizująca się w ceramice artystycznej - Krystyna Marek-Andrzejewska. Osiągnięciem stały się plenery ceramiczne w Nieborowie z udziałem wybitnych artystów zajmujących się twórczością plastyczną w materiale ceramicznym.

W grudniu 1985 roku w obszernej hali dawnej malarni w budynku nieborowskiej Manufaktury została urządzona stała wystawa studyjna mebli i majoliki artystycznej z manufaktur Michała Piotra Radziwiłła, secesyjnej ceramiki Stanisława Jagmina i wybranych wyrobów współczesnej wytwórni ceramiki artystycznej w Nieborowie. Wystawa została wyróżniona dyplomem honorowym Ministra Kultury i Sztuki „za najciekawsze wydarzenia muzealne roku”.

Kościół w Nieborowie

Kościół pw. Matki Bożej Bolesnej, św. Rocha i św. Marcina to budowla najstarszej parafii w gminie, erygowanej w 1314 roku. W 1419 roku fundatorami i kolatorami kościoła pw. św. Marcina i św. Doroty byli Nieborowscy. Nowa świątynia została wystawiona w 1717 roku, staraniem ks. Pawła Mąkowicza i kolatorów. Był to kościół o konstrukcji murowano - drewnianej. Budowę obecnego, trójnawowego, neogotyckiego, z dwuwieżową fasadą kościoła wg projektu architekta Franciszka Braumana, w latach 1871 - 83, z fundacji księcia Zygmunta Radziwiłła i ofiar parafian zajął się ks. proboszcz Walenty Swiniarski. 5 czerwca 1887 roku arcybiskup Wincenty Chościak Popiel dokonał konsekracji obecnego kościoła czyniąc patronami parafii M. B. Bolesną, Świętego Rocha i Świętego Marcina. Na uwagę zasługują wyroby z ceramiki nieborowskiej stanowiącej jego wyposażenie.

Miejscowości należące do parafii: Nieborów, Julianów, Sypień, Karolew, Pisaki, Podłasiczniki (domy przy drodze do Bolimowa).

Rysunek 16 Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Bolesnej w Nieborowie

Źródło: <http://www.nieborow.pl>

Kościół w Kompinie

W Kompinie znajduje się parafia p. w. św. Wojciecha, biskupa i męczennika i św. Barbary. Parafia erygowana była w 1445 roku przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Wincentego Kota, Prymasa Polski. Pierwszy drewniany konstrukcji zrębowej kościół, wzniesiony na terenie parafii spłonął 16 sierpnia 1899 roku. Obecny, zwrócony prezbiterium na północ, neogotycki, trójnawowy kościół został zbudowany w latach 1897-1900. Posiada sklepienie wsparte na 28 kamiennych, wykonanych z piaskowca kolumnach. W trakcie walk nad Bzurą 1939 roku został prawie całkowicie spalony przez Niemców. Odbudowany został w 1940 roku, a wieże w 1946 roku.

Miejscowości należące do parafii: Gogolin Północny, Gogolin Południowy, Gogolin Zachodni, Kompina, Ostrowiec, Patoki, Płaskocin nr 1-39, Sromów, Zabostów Duży.

Rysunek 17 Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha, biskupa i męczennika oraz św. Barbary, dziewicy i męczennicy w Kompinie

Źródło: <http://www.nieborow.pl>

Kościół w Bobrownikach

Najmłodsza parafia w gminie znajduje się w Bobrownikach - erygowana 15 września 1982 roku przez arcybiskupa warszawskiego Józefa Glempa, Prymasa Polski pw. Matki Bożej Jasnogórskiej. Starania o budowę nowej świątyni podjął Kardynał Stefan Wyszyński. Budowę rozpoczęto 2 sierpnia 1980 roku. Kamień węgielny, poświęcony przez papieża Jana Pawła II, wmurował 17 maja 1981 roku Jerzy Modzelewski, biskup pomocniczy warszawski. Halowy kościół z elementami stylu zakopiańskiego, z kaplicą w kształcie rotundy został wzniesiony wysiłkiem społecznym. Jego konsekracji 12 czerwca 1982 r. dokonał arcybiskup warszawski Józef Glemp, Prymas Polski.

Miejscowości należące do parafii: Bobrowniki, Parma, Placencja, Polesie nr 128-164.

Rysunek 18 Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Jasnogórskiej w Bobrownikach

Źródło: <http://www.nieborow.pl>

Kościół w Bednarach

W Bednarach znajduje się kościół p. w. św. Macieja Apostoła i św. Małgorzaty dziewicy i męczennicy. Parafia erygowana była w 1357 roku przez arcybiskupa Jarosława Bogorię Skotnickiego. Pierwszy kościół pobudowano około 1330 roku. Na miejscu dawnego kościoła został zbudowany w 1713 roku przez ks. Tomasza Trawińskiego nowy kościół. Obecny został pobudowany w 1893 roku, restaurowany po pożarze w latach 1918-1925 według projektu arch. S. Panczakiewicza. Neorenesansowy, orientowany, jednonawowy i jednowiekowy kościół posiada trzy ołtarze.

Miejscowości należące do parafii: Arkadia, Bednary Kolonia, Bednary, Janowice, Jasionna nr 1-11, Mysłaków, Sierzchów.

Rysunek 19 Kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła i św. Małgorzaty dziewicy i męczennicy w Bednarach

Źródło: <http://www.nieborow.pl>

Kościół w Bełchowie

Parafia w Bełchowie erygowana była w 1649 roku przez arcybiskupa gnieźnieńskiego Macieja Łubieńskiego, Prymasa Polski. Pierwszy kościół istniał przed 1548 rokiem i przetrwał on do roku 1826. Obecny murowany, jednonawowy, orientowany kościół pw. św. Macieja 29 Apostoła został wzniesiony w latach 1865-1867. Kościół posiada sześć ołtarzy. Ołtarz główny, drewniany, z obrazem Matki Bożej z Dzieciątkiem w srebrnych sukienkach z XVIII w. drewniany ołtarz św. Macieja patrona kościoła, drewniany ołtarz św. Stanisława, murowany ołtarz św. Anny, również murowany ołtarz św. Józefa Oblubieńca NMP. W kaplicy znajduje się ołtarz Serca Pana Jezusa i obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy.

Miejscowości należące do parafii: Bełchów, Borowiny, Dzierzgów, Dzierzgówek, Polesie, Serwituty, Sierakowice Lewe, Sierakowice Prawe.

Rysunek 20 Kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła w Bełchowie

Źródło: <http://www.polskiekrajobrazy.pl>

Park w Arkadii

Arkadia położona jest 85 km na zachód od Warszawy, 4 kilometry za Nieborowem, w kierunku Łowicza. Arkadia to jeden z najlepiej zachowanych w Polsce ogrodów romantyczno - sentymentalnych. Krajobrazowy park w Arkadii zachwyca wieloma romantycznymi miejscami. Ogród założyła księżna Helena z Przeździeckich Radziwiłłowa. Prace nad miejscem sprzyjającym wypoczynkowi i rozmyśleniom w sentymentalno – filozoficznej atmosferze rozpoczęto w 1778 r. i trwały one ponad 40 lat. Autorem wielu kompozycji ogrodowych był Szymon Bogumił Zug. Helena Radziwiłłowa napisała specjalny przewodnik, tłumaczący zasady kompozycji ogrodu. Niewielki obszarem ogród ozdobiono licznymi budowlami, odwołującymi się do różnych modnych stylów i epok. Na początku lat trzydziestych XX w. Arkadia została udostępniona zwiedzającym.

Po 1945 r. pałac w Nieborowie oraz park romantyczny w Arkadii stały się oddziałami Muzeum Narodowego w Warszawie.

Rysunek 21 Park w Arkadii Świątynia Diany

Źródło: <http://www.polskiekrajobrazy.pl>

Budowle w Arkadii:

- Grobowiec Heleny – założycielki, zostały na nim wykute słowa "I ja byłam w Arkadii, Stworzyłam Arkadię i w niej spoczywam,"
- Akwedukt Rzymski - został wzniesiony w miejscu, gdzie spiętrzone wody rzeczki łupi wpadają do stawu, z ocienionego akwenu rozpościera się rozległy widok na oświetlony słońcem staw, konstrukcja zbudowana z cegieł ma dwie kondygnacje i niestety nie można po niej chodzić aby przejść na drugi brzeg rzeki,

Rysunek 22 Akwedukt rzymski Arkadia

Źródło: <http://www.national-geographic.pl/>

- Świątynia Diany – w Świątyni urządzono wystawę dzieł sztuki antycznej, średniowiecznej i nowożytnej,
- Domek Gotycki - został zbudowany w latach 1795 – 1797. Obiekt murowany z czerwonej cegły. Początkowo do Domku Gotyckiego przylegała kaplica oraz galeria arkadowa. Budynek zbudowany w stylu neogotyckim. Ponownie twórcą przybytku był Szymon Bogumił Zug. Księżna tam „mieszkanie rycerza”, które poświęcone było jej synowi Michałowi Gedeonowi, generałowi napoleońskiemu.
- Grota Sybilli - jest to pierwszy budynek, który powstał w parku arkadyjskim. Zaprojektował ją Szymon Bogumił Zug w 1781 roku. Miejsce utożsamiane jest z sercem Arkadii.

Rysunek 23 Domek Gotycki w Arkadii

Źródło: <https://commons.wikimedia.org>

- Dom Murgrabiego z przyległą wieżą - datuje się, iż zabytek powstał około 1795 roku. Pierwotnie niska wieża została podwyższona w połowie XIX wieku przez Franciszka Lanciego. Założenie kształtu Domku Murgrabiego nawiązywało do architektury Przybytku Arcykapłana. Duża ilość elementów wystroju ścian zewnętrznych wskazuje na przenikanie form neogotyckich.
- Przybytek Arcykapłana - budowla została wzniesiona w formie sztucznej ruiny, zbudowana jest z cegły, rudy darniowej oraz fragmentów detali architektonicznych i rzeźb antycznych,

gotyckich i renesansowych, budynek posiada patio, krytą zagrodę, dziedziniec opasany murem oraz taras otoczony kolumnadą,

- Kamienny Łuk Grecki - kolejny obiekt autorstwa Szymona Bogumiła Zuga. Łuk stanowił kluczową funkcję w planie założenia ogrodowego w Arkadii. Był oprawą głównej osi widokowej ogrodu od wschodu oraz spełniał rolę ramy widokowej dla Świątyni Diany od wchodu;
- Grobowiec na Wyspie Topolowej – konstrukcja powstała około 1785 roku. Została zaprojektowana przez Szymona Bogumiła Zuga z inspiracji księżnej Heleny Radziwiłłowej. Była wzorowana na grobowcu Jana Jakuba Rousseau w Ermenonville. Została usytuowana na sztucznie uformowanej w rozlewisku rzeczki Skierniewki Wyspie Topolowej. Grobowiec składał się z cokołu, korpusu z wnęką wypełnioną rzeźbą leżącej kobiety z białego marmuru, nakryty pokrywą z akroterionami i zwieńczony wazą z białego marmuru.

Rysunek 24 Kamienny Łuk Grecki w Arkadii

Źródło: <https://commons.wikimedia.org>

Zagroda Bednarza

Jest to miejsce gdzie można zobaczyć na żywo pracę rzemieślnika, zapoznać się ze wszystkimi narzędziami niezbędnymi do pracy z drewnem. Na terenie obiektu znajduje się ekspozycja przedmiotów związanych z bednarstwem oraz galeria naczyń drewnianych. Inne zbiory to setki przeróżnych przedmiotów przede wszystkim z XIX i początków XX w. Niektóre pochodzą nawet z XVI

wieku. Imponująco wygląda kolekcja 300 kluczy wykorzystywanych m.in. do dokręcania śrub w drewnianych kołach. XIX wieczna wiertarka, sierpy, nożyce do strzyżenia owiec, tasaki, motyki, czesaki do lnu a nawet pułapki na szczury czy kuny oraz kute brony. Zagroda powstała z myślą o kultywowaniu tradycji regionu oraz dawnego rzemiosła jakim było bednarstwo.

Rysunek 25. Zagroda Bednarza - Zagroda edukacyjna

Z punktu widzenia turystyki istotny jest rozwój usług świadczonych przez gospodarstwa agroturystyczne funkcjonujące na terenie Gminy Nieborów. Są one atrakcyjne zwłaszcza dla osób, które chcą spędzić czas w okolicznościach przyrody, odłączając się od miejskiego zgiełku. Pozwalają one osobom korzystającym z ich usług na nawiązanie bezpośredniego kontaktu z naturą i produkcją rolną. Gospodarstwa agroturystyczne znajdujące się w Gminie Nieborów oferują noclegi wraz z wyżywieniem, które pochodzą w dużej mierze z ich własnej produkcji, co jest szczególnie ważne dla osób przyjeżdżających do gospodarstwa z obszarów miejskich. Osoby takie mają bowiem możliwość zapoznać się z regionalną kuchnią i kulturą kulinarną, która pozbawiona jest nadmiernych ilości substancji ulepszających i konserwujących. Ponadto gospodarstwa agroturystyczne oferują atrakcyjne i wysoce konkurencyjne w stosunku do obiektów hotelowych ceny, co jest odpowiednią zachętą dla mniej zamożnych turystów. W ostatnich latach obserwuje się zdecydowany wzrost

jakościowy gospodarstw agroturystycznych świadczących usługi przy gospodarstwach rolnych. Wzrostowi ulega standard świadczonych przez nie usług, w dużej mierze związany z poprawiającą się jakością miejsc noclegowych. Są one więc atrakcyjną formą spędzania wolnego czasu, zwłaszcza dla osób przybywających z terenów miejskich, które nie mają na co dzień do czynienia z życiem na obszarach wiejskich.

Ponad to w gminie organizowane wszelkiego rodzaju wydarzenia kulturalne takie jak:

- Spotkania integracyjne organizowane w poszczególnych wsiach:
 - a) Bednary ,
 - b) Bednary Kolonia,
 - c) Sypień,
 - d) Karolew,
 - e) Dzierzgów.
- Odpusty parafialne w:
 - a) Bednarach,
 - b) Bełchowie,
 - c) Nieborowie,
 - d) Bobrownikach,
 - e) Kominie.
- Tydzień Bibliotek,
- Tydzień Kultury,
- Gminne Zawody Sportowo Pożarnicze,
- Noc Muzeów,
- Wędrowny Festiwal Filharmonii Łódzkiej – Kolory Polski

Rysunek 26 Dni Kultury w Gminie Nieborów

Źródło: <http://www.nieborow.pl>

Poza atrakcjami krajobrazowymi i przyrodniczymi, a także architektonicznymi Gmina Nieborów oferuje także turystom bazę około turystyczną. Składają się na nią:

- Baza noclegowa i gastronomiczna:
 - „Borówka”, Nieborów, Aleja Legionów Polskich 1,
 - Browar Bednary, Bednary, Zachodnia 6,
 - Helena Caffè , Nieborów Pałac, Nieborów 232,
 - Karczma Bednarska, Bednary, Bitwy nad Bzurą 8,
 - PUB Pizzeria „OAZA”, Nieborów 209,
 - Dom Pracy Twórczej, Nieborów Pałac, Nieborów 232 (32 miejsca noclegowe),
 - Dworek „Biała Dama”, Nieborów, Aleja Legionów Polskich 2 (68 miejsc noclegowych),
 - Hotel Eco, Nieborów 142a (32 miejsc noclegowych),
 - Oberża pod Żółtym Prosiakiem, Nieborów 175 (12 miejsc noclegowych),
 - Ośrodek „Stacja Nieborów”, Nieborów 231A (60 miejsc noclegowych, camping, pole namiotowe),
 - Poczta Polska pokoje gościnne, Nieborów 207 (5 miejsc noclegowych),
 - Zajazd Rozdroże, Nieborów 163 C (120 miejsc noclegowych).
 - Zielony Grzybek , Nieborów 1b - 1c

- Baza agroturystyczna:
 - Barbara Wójcik, Nieborów 135 (5 miejsc noclegowych),
 - Dom w Nieborowie, Al. Legionów Polskich 23, Nieborów (15-25 miejsc noclegowych),
 - Stajnia „Nieborów” Adrian Kowalczyk, Nieborów 233 (18 miejsc noclegowych),
 - „Ranczo u Noego” Mirosław Stańczyk –Piaski 20a (noclegi w pokoju z łazienką (6 miejsc), na polu namiotowym, w indiańskim tipi lub przy ognisku).

Do atrakcji turystycznych na terenie Gminy Nieborów zaliczyć także należy wypożyczalnię sprzętu pływackiego, organizację spływów Bzurą i Rawką, „Magiczna Rzeka”, Bednary, ul. Leśna 29.

Ponadto Gmina Nieborów promuje własne walory turystyczne poza obrębem regionu między innymi na międzynarodowych targach turystycznych w całej Polsce:

- ✓ Międzynarodowe Targi - Regiony Turystyczne NA STYKU KULTUR;
- ✓ Międzynarodowe Targi Turystyki Kulinarnej – Piotrków Trybunalski;
- ✓ TOUR SALON Targi Regionów i Produktów Turystycznych- Poznań ;
- ✓ Międzynarodowe Targi Turystyki, Spa, Sprzętu Turystycznego i Żeglarskiego GLOBAlnie – Katowice;
- ✓ Międzynarodowe Targi Turystyki Wiejskiej i Agroturystyki AGROTRAVEL – Kielce;
- ✓ World Travel Show – Warszawa;
- ✓ Mixer Regionalny – Łódź.

Gmina Nieborów dysponuje również takimi materiałami promocyjnymi jak:

- ✓ Mapa – Gmina Nieborów;
- ✓ Ulotki – Nieborów na szlaku, Austeria Nieborów;
- ✓ Folder – Gmina Nieborów;
- ✓ Wydawnictwo albumowe – Opowieść o Nieborowie Wł. Piwkowski, J. Moniatowicz

4.1 Analiza SWOT

Na podstawie analizy dotychczasowych działań oraz uwarunkowań społeczno-gospodarczych sporządzono analizę słabych i mocnych stron gminy oraz szans i zagrożeń (SWOT) w obszarze społecznym, inwestycyjnym i gospodarczym:

Mocne Strony	Słabe Strony
Walory naturalne do wykorzystania rekreacyjno-turystycznego;	Zły stan rzek gminy nie pozwala na wykorzystanie potencjału turystycznego;
ciekawy krajobraz, dużo zieleni, woda, lasy (Bolimowski Park Krajobrazowy, Dolina Rzeki Rawki);	emigracja młodych ludzi za pracę.
rozbudowana infrastruktura turystyczna;	niewystarczająca ilość wytyczonych i oznakowanych ścieżek rowerowych;
sprzyjające warunki do rozwoju turystyki pieszej i rowerowej (obecność wytyczonych szlaków turystycznych);	brak środków finansowych lub ograniczona ilość środków finansowych na realizację pomysłów kompleksowego uatrakcyjnienia/ zagospodarowania terenów rekreacyjnych;
główna atrakcja turystyczna Gminy (Pałac Radziwiłłów) przyciąga również zagranicznych turystów;	nadal niewystarczające wykorzystanie potencjału środowiska kulturowego i przyrodniczego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych;
dostępność autostrad;	brak wystarczających środków na promowanie gminy;
otwarte, pro aktywne i proinwestycyjne nastawienie władz gminy;	roszczeniowa postawa części mieszkańców;
bogactwo architektoniczne gminy (liczne zabudowania z XVII – XIX.);	
bogate tradycje regionu (stroje, dekoracje);	
Rozbudowana baza gastronomiczna	

Szanse	Zagrożenia
Powszechna znajomość nazwy gminy, kojarzenie z walorami rekreacyjnymi	Rosnąca aktywność wokół Łodzi konkurencyjnych miejscowości (rozwój infrastruktury, oferty turystycznej, promocja);

rosnąca mobilność zewnętrznych grup docelowych zarówno fizyczna, jak i technologiczna;	konkurencja innych ośrodków w obszarze przyciągania inwestora zewnętrznego oraz pozyskiwania środków zewnętrznych;
wzrost popytu turystycznego;	nadal trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania;
z promowaniem regionu; z rozwojem turystyki, w którym dla gminy Nieborów upatruje się koła zamachowego dla rozwoju lokalnej przedsiębiorczości;	ograniczone środki budżetowe w tym niewystarczający budżet przeznaczany na renowację obiektów zabytkowych; zagospodarowanie terenów rekreacyjnych, budowę bazy rekreacyjno-turystycznej;
podniesienie atrakcyjności turystycznej z wykorzystaniem unikatowości regionu;	odpływ młodych, aktywnych mieszkańców;
tworzenie nowych miejsc pracy w branży około turystycznej i turystycznej;	brak środków finansowych lub ograniczona ilość środków finansowych na realizację pomysłów kompleksowego uatrakcyjnienia/ zagospodarowania terenów rekreacyjnych;
potwierdzona chęć konsumpcji walorów rekreacyjnych wokół m. Łodzi przez mieszkańców Łodzi;	tendencje do spędzania wolnego czasu przez Łódzian albo w samym mieście (działka, basen, parki) albo zdecydowanie dalej (ze względu na rozwój sieci dróg ekspresowych wokół m. Łodzi).
aktywizacja ekonomiczna i społeczna wokół działalności związanej;	
potencjał dla turystyki historycznej.	

5. Powiązanie z dokumentami strategicznymi

Niniejszy plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborowo na lata 2017-2023 jest powiązany z następującymi dokumentami strategicznymi:

Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020 - przyjęte założenia się zgodne ze Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020. Plan odpowiada na kwestie zawarte w Celu Operacyjnym 5 **Wysoki standard i dostęp do usług publicznych**. Jednym z kierunków działań zawartych w tym celu jest **Rozwój usług i poprawa dostępu do sektora kultury, sportu, turystyki i rekreacji**. W jego ramach proponowane są następujące formy:

- rozwój bazy kultury, sportu, turystyki i rekreacji, m. in. poprzez: wspieranie działań na rzecz podnoszenia atrakcyjności i unowocześnienia bazy kultury, bazy sportowo-rekreacyjnej, w tym w placówkach edukacyjnych, bazy widowiskowej, biznesowo-konferencyjnej oraz bazy i infrastruktury turystycznej, w tym szlaków turystycznych, zorientowanej na turystykę uzdrowiskową, aktywną i kulturową, wspieranie cyfryzacji zasobów i usług turystyki, kultury oraz zasobów dziedzictwa kulturowego;
- rozwój usług kultury, sportu, turystyki i rekreacji, m. in. poprzez: wspieranie tworzenia zintegrowanych produktów turystycznych, promocję istniejących produktów turystycznych, wspieranie szkoleń na rzecz podniesienia jakości świadczonych usług kultury, sportu, turystyki i rekreacji, stymulowanie działań w zakresie rozszerzenia oferty kulturalnej instytucji kultury, wspieranie wydarzeń kulturalnych o randze krajowej i międzynarodowej, wspieranie podnoszenia kompetencji kadr sektora kultury, sportu, turystyki i rekreacji, wspieranie tworzenia sieci współpracy podmiotów zaangażowanych w działania na rzecz rozwoju kultury.

Plan wykazują również całkowitą komplementarność z Celem Operacyjnym nr 4 **Wysoki poziom kapitału społecznego i silne społeczeństwo obywatelskie**. Jednym z kierunków zawartych w tym celu jest **Wzmacnianie tożsamości kulturalnej**, który składa się na:

- kształtowanie świadomości regionalnej i lokalnej opartej na historycznej i kulturowej różnorodności, m. in. poprzez: podnoszenie wiedzy historycznej o regionie na wszystkich poziomach edukacji szkolnej, organizowanie konkursów na temat wiedzy o regionie, wspieranie szkoleń animatorów kultury, promocję i wspieranie rozwoju twórczości folklorystycznej, w tym szczególnie festiwali o zasięgu krajowym i międzynarodowym,

warsztatów rękodzieła ludowego, tradycyjnych produktów regionalnych, inicjowanie tworzenia parków kulturowych i „żywych” skansenów;

- wzmacnianie rozwoju funkcji symbolicznych, m. in. poprzez kreowanie walorów przestrzeni, zasobów, produktów i wydarzeń symbolicznych, wspieranie realizacji zintegrowanych projektów inicjowanych m. in. przez Lokalne Grupy Działania oraz inne lokalne środowiska, promocję walorów kulturowych i przyrodniczych regionu, promocję i objęcie patronatem produktów i wydarzeń kulturalnych;
- promocja marki „Łódzkie”, m. in. poprzez: organizowanie wystaw, imprez i konkursów promujących region i produkty regionalne na poziomie krajowym i międzynarodowym, prowadzenie interaktywnych akcji promocyjnych na stronie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego, wspieranie opracowywania strategii marketingowych dla obszarów funkcjonalnych.

Można zatem stwierdzić, iż koncepcja niniejszego Planu w odpowiedni sposób wpisuje się w założenia **Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020**.

Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego - zgodnie z zapisami zawartymi w dokumencie należy stwierdzić, iż w ostatnich latach w regionie województwa łódzkiego wzrosło znaczenie turystyki. Jej rozwój przebiega zgodnie ze światowymi trendami, a więc ukierunkowana jest ona w głównej mierze na turystykę biznesową, aktywną i weekendową. Plan wykazuje bezpośrednią komplementarność z Celem **Kształtowanie tożsamości regionalnej z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych regionu**. Na cel ten składają się między innymi:

- Zachowanie i ochrona materialnych i niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego województwa;
- Wzrost atrakcyjności turystycznej województwa;
- Ochrona najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zapewnienie ciągłości systemu ekologicznego.

Dokument wskazuje, iż zgodnie z dużym potencjałem regionu w zakresie walorów przyrodniczych i kulturowych istnieje możliwość rozwoju między innymi:

- pasmo rzeki Bzury – rozwój turystyki aktywnej, wypoczynkowej, kulturowej, przyrodniczej. Potencjalnymi ośrodkami w ramach pasma są Łęczycza z Tumem, Grabów, Łowicz, Arkadia, Nieborów.

Dokument wskazuje także, iż znaczenie zyskuje turystyka aktywna i kulturowa. Tym samym niniejszy Plan odpowiada na założenia **Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego**. Przystawia on bowiem działania, które opierają się na endogenicznych potencjałach obszaru Gminy Nieborów, w głównej mierze wynikających z zasobów przyrodniczych, przestrzennych i kulturowych. Toteż Plan zgodny jest z nadrzędnym celem polityki zagospodarowania przestrzennego zawartego w dokumencie, którym jest ***Kształtowanie struktury funkcjonalno-przestrzennej województwa, warunkującej dynamizację rozwoju zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju poprzez:***

- *wykorzystanie cech położenia w centrum Polski,*
- *wykorzystanie endogenicznego potencjału regionu,*
- *trwałe zachowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego,*
- *dążenie do budowy wewnętrznej spójności i regionu.*

Program Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim na lata 2007-2020 - niniejszy Plan odpowiada na założenia zawarte w Programie Rozwoju Turystyki w Województwie Łódzkim na lata 2007-2020. Celem nadrzędnym działań podejmowanych w ramach programu jest **Wykreowanie atrakcyjnego turystycznie wizerunku regionu poprzez realizację kompleksowego zespołu działań organizacyjnych, inwestycyjnych i promocyjnych**. Realizacja działań zawartych w programie ma przełamać stereotyp, iż województwo łódzkie jest miejscem niskiej aktywności turystycznej. Tym samym niezbędne jest stworzenie takiego wizerunku regionu, który prowadził będzie to do wzrostu zainteresowania województwem łódzkim jako obszarem atrakcyjnym turystycznie. Program zawiera w sobie cztery wzajemnie uzupełniające się koncepcje, które stanowią tzw. „kluczowe czynniki sukcesu”. Należą do nich:

- „Film - Moda - Komiks” Wybór uniwersalnych wyróżników Łódzkiego,
- „Naszym hobby jest SPORT!” Specjalizacja na wybranych niszach rynkowych,
- „Latarnie Turystyczne Regionu” Budowanie silnych produktów czerpiących z tożsamości historycznej i wielokulturowości Łódzkiego,
- „Przyjazny system podróżowania po Łódzkiem” Dedykowany turystom aktywnym, kulturowym, w tym także niepełnosprawnym rodzinom.

Niniejszy plan odpowiada zwłaszcza na założenia zawarte w dwóch ostatnich czynnikach. Skupia się on na tych samych wartościach, do których owe czynniki się odnoszą. Rozwój turystyki, zwłaszcza opartej na tożsamości historycznej regionu jest bowiem szczególnie istotny dla rozwoju gospodarki turystycznej w Gminie Nieborów.

Koncepcja omawianego planu wykazuje komplementarność z dokumentem **Strategia rozwoju gminy Nieborów na lata 2014 – 2022**. Głównym celem strategii jest **Systematyczna i ciągła poprawa jakości warunków życia mieszkańców gminy Nieborów poprzez rozwój infrastruktury technicznej i społecznej, a także ochronę zdrowia, życia, zasobów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego**. Cel główny realizowany jest przez cztery cele strategiczne. Jednym z nich jest **Odnowa wsi, krzewienie dziedzictwa kulturowego oraz ocalenie od zapomnienia starodawnych tradycji ludowych poprzez:**

1. Wsparcie inicjatyw oddolnych mieszkańców;
2. Wykorzystanie lokalnych, charakterystycznych cech odmiennych dla promocji Gminy;
3. Aktywizację społeczeństwa dla wzmacniania więzi społecznych;
4. Angażowanie dzieci i młodzieży w podejmowaniu działania;
5. Rewaloryzację obiektów zabytkowych oraz obiektów małej architektury.

Plan bezpośrednio jest powiązany z wyżej przedstawionym celem strategicznym. Plan w szczególności odpowiada na założenia nr 2 oraz 5, gdyż nawiązują do tradycji oraz historii regionu, które skupia w sobie dokument.

Plan wykazuje komplementarność z dokumentem strategicznym pt. **Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020**. Plan powiązaniu jest zwłaszcza w kontekście działania Poddziałania **VI.2.1 Rozwój gospodarki turystycznej**. W jego ramach realizowane mogą być następujące typy projektów:

- Budowa, przebudowa infrastruktury turystycznej,
- Prace budowlane w celu przystosowania istniejących obiektów do pełnienia funkcji turystycznych,
- Inwestycje przyczyniające się do tworzenia lub rozwoju produktów regionalnych.

Ponadto w ramach powyższych typów projektów jako element projektu mogą być także realizowane:

- Inwestycje związane z zakupem wyposażenia i sprzętu niezbędnego do realizacji projektu,
- Inwestycje polegające na zagospodarowaniu bezpośredniego otoczenia funkcjonalnie powiązanego z realizowanym projektem,
- Inwestycje odnoszące się do dziedzictwa kulturowego i infrastruktury kulturalnej (w tym zakup sprzętu i wyposażenia),
- kampanie promujące ofertę turystyczną.

Celem działania VI.2 jest zwiększenie wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych województwa łódzkiego dla rozwoju gospodarki turystycznej. Podjęte inwestycje przyczynią się do stworzenia warunków do rozwoju gospodarki turystycznej w oparciu o wykorzystanie potencjałów endogenicznych regionu, zidentyfikowanych w polityce terytorialno-funkcjonalnej województwa.

Biorąc powyższe pod uwagę należy stwierdzić, iż niniejszy Plan jest zgodnie z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa łódzkiego na lata 2014-2020. Skupia się on bowiem w głównej mierze na wykorzystaniu potencjału regionu, który drzemie w zasobach przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych, a także historycznych.

6. Plan działań, które opierają się na endogenicznych potencjałach Gminy Nieborów wynikających w szczególności ze specyficznych uwarunkowań i zasobów przyrodniczych, przestrzennych i kulturowych

6.1 Realizacja inwestycji Przedsiębiorstwa Produkcyjno Handlowo Usługowego Krajan w miejscowości Nieborów

Główną działalnością P.P.H.U. Krajan prowadzoną przez Pana Krzysztofa Gajdę jest wynajem i zarządzanie nieruchomościami własnymi lub dzierżawionymi. Możemy zaliczyć do nich Hotel Polonia w miejscowości Łowicz czy hotel i restaurację w Dworku Biała Dama w miejscowości Nieborów, w pobliżu którego właściciel ma zamiar przeprowadzić kolejną inwestycję związaną z odbudową starego folwarku, w którym znajdowała się niegdyś owczarnia na ulicy Legionów Polskich. Obiektowi temu zostanie nadana funkcja turystyczna. Powstanie tam hotel, a w nim sala konferencyjno-weselna oraz restauracja.

Inwestycja obejmuje rozbudowę i przebudowę zabytkowego budynku folwarcznego przy rezydencji pałacowo – parkowej Radziwiłłów w Nieborowie na budynek usług turystyki. Budynek będzie pełnił funkcję usług turystyki z hotelem gastronomią i salami wielofunkcyjnymi. Inwestycja ma na celu rewitalizację mocno podupadłego zabytkowego budynku wraz z jego rozbudową w celu nadania całości wartości użytkowych stanowiących uatrakcyjnienie miejsca o dużym potencjale turystycznym, wypoczynkowym i rozrywkowym.

Inwestycja zlokalizowana jest w Nieborowie pod nr 209 przy głównej drodze biegnącej z Łowicza do Bolimowa po stronie północnej na działce nr ewid. 617/6 znajdującej się naprzeciwko terenu zabytkowej rezydencji pałacowo – parkowej Radziwiłłów. Teren posiada zjazd na drogę publiczną gminną. Obiekt zabytkowego folwarku znajduje się pod ochroną konserwatorską Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi.

Budynek folwarczy zbudowany około XVIII prawdopodobnie według projektu Szymona Bogumiła Zuga stanowił jeden z wielu budynków gospodarczych rezydencji pałacowo – parkowej Radziwiłłów w Nieborowie. Budynek jednokondygnacyjny z poddaszem nieużytkowym, w kształcie litery L dłuższym bokiem o dł. 96.04m i szer.10.2m skierowany w głąb nieruchomości, a krótszym o dł. 19.82m i szer.7.26m położony bezpośrednio w granicy pasa drogowego w linii zabudowy. Od strony zachodniej do budynku przylega znajdujący się na sąsiedniej nieruchomości dobudowany w latach 60-tych XX w. sztamkowy obiekt handlowy. Opracowywany budynek folwarczy jest murowany

z cegły, część przesklepiona sklepieniami kolebkowymi i kolebkowo - krzyżowymi z cegły, stropy drewniane, dach czterospadowy, kryty papą i eternitem. Budynek w złym stanie technicznym z sypiącymi się murami i częściowo zniszczonym dachem. Obiekt znajduje się pod ochroną konserwatorską Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Łodzi.

Zabytkowy budynek folwarczny podlega zachowaniu poza przewidzianymi do rozbiórki częściami ścian związanymi z nową funkcją pomieszczeń oraz większości więźby dachowej znajdującej się w złym stanie technicznym. Przebudowa budynku będzie polegała na dostosowaniu do funkcji związanej z usługami turystycznymi – hotel, gastronomia i sale wielofunkcyjne.

W adaptowanej części istniejącej budynku od frontu zaprojektowano salę konsumpcji z węzłem kuchennym i sanitarnym oraz recepcją hotelową. Ta częściowo sklepiona kolebkowo strefa obiektu będzie czynna codziennie i otwarta dla odwiedzających i klientów restauracji i hotelu. W dalszej części budynku zaprojektowano dwie sale wielofunkcyjne z węzłem sanitarnym i kuchennym wykorzystywane okazjonalnie podczas organizacji imprez kulturalno – rozrywkowych.

W związku z przebudową przewiduje się prace związane z częściową wymianą drewnianych stropów i dachów, wyburzeniem ścian i otworów w miejscach połączenia z projektowaną rozbudową, budową ścianek działowych, wykonaniem instalacji elektrycznej, wod.-kan. i c.o., remontem istniejącej zachowanej struktury: oczyszczeniem i osuszeniem ścian, wykonaniem izolacji przeciwwilgociowych, wypełnieniem ubytków, wymianą stolarki okiennej i drzwiowej, wymianą instalacji odprowadzającej wody opadowe.

Istniejący budynek zabytkowego folwarku po planowanej przebudowie i rozbudowie będzie pełnił funkcję użyteczności publicznej jako obiekt usług turystycznych z hotelem, gastronomią oraz salami wielofunkcyjnymi.

- Usługa turystyczna: W zabytkowym folwarku zostaną odsłonięte i wyeksponowane stare elementy układu sklepień ceglanych, drewnianych stropów i elementów tradycyjnej więźby dachowej. Planuje się wystrój nawiązujący do tradycji majątków ziemskich z budynkami folwarcznymi jako element uzupełniający dla oryginalnej i cieszącej się dużym zainteresowaniem rezydencji pałacowo – parkowej Radziwiłłów w Nieborowie. W przebudowywanym budynku zaplanowano część gastronomiczną z pełnym węzłem kuchennym przeznaczoną do codziennej obsługi turystów oraz gości imprez zorganizowanych.
- Sala wielofunkcyjna: W istniejącym budynku oraz planowanej rozbudowie znajdą się dwie sale wielofunkcyjne. Wielkość sal pozwoli na organizację przyjęcia na około 160 i 100 osób, konferencji na około 200 osób lub wydarzenia kulturalnego na około 150 osób. Sale mają zapewnioną możliwość pełnej obsługi gastronomicznej przez projektowane węzły kuchenne: pełny w istniejącym budynku oraz kuchnia

do wydawania przygotowanych posiłków w projektowanej rozbudowie. Sale będą klimatyzowane.

- Funkcja hotelowa: na poziomie poddasza nad częścią istniejącą i projektowaną rozbudową przewidziano trzydzieści pomieszczeń hotelowych łącznie z miejscami noclegowymi dla 72 osób. Zaplanowano średni standard hotelowy: pokoje dwu , trzy i czteroosobowe z łazienkami. Ponadto zaplanowano salę fitness z sauną oraz zapleczem sanitarnym. Hotel będzie obsługiwała winda osobowa. Jeden pokój będzie przystosowany dla osób niepełnosprawnych.

6.2 Realizacja inwestycji w „Muzeum w Nieborowie i Arkadii” Oddział Muzeum Narodowego w Warszawie

Rysunek 27 Muzeum w Nieborowie i Arkadii

Źródło: <http://www.nieborow.art.pl/o-muzeum/>

Muzeum w Nieborowie i Arkadii powstało w 1945 roku. W jego skład wchodzi Pałac Radziwiłłów wraz z ogrodem w Nieborowie i Ogród Romantyczny Heleny Radziwiłłowej w Arkadii. Do końca stycznia 1945 pałac w Nieborowie i ogród w Arkadii znajdowały się na obszarze dóbr nieborowsko-mysłakowskich ordynata ołyckiego Janusza księcia Radziwiłła. Ówczesny dyrektor Muzeum

Narodowego w Warszawie Stanisław Lorentz, zgodnie z wcześniejszym porozumieniem z Radziwiłłem, otoczył opieką unikatowy pałac nieborowski i jego zbiory oraz zabytkowy ogród w Arkadii, włączając je niezwłocznie w skład warszawskiego Muzeum Narodowego, jako jego oddział. To uratowało pałac i jego zbiory przed dewastacją i rozproszeniem w najgorszym okresie ortodoksyjnego stalinizmu.

W pałacu znajduje się obecnie muzeum wewnątrz rezydencji pałacowej z XVII-XIX wieku, oparte na ocalałym wyposażeniu pałacu i jego kolekcjach (rzeźba, obrazy, grafika, meble, brązy, porcelana i szkło, srebro, zegary, tkaniny, zbiory biblioteczne), uzupełnione obiektami sztuki i rzemiosła artystycznego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Pałac i ogród regularny (francuski) w Nieborowie oraz angielski (sentymentalno-romantyczny) w Arkadii po renowacji i uporządkowaniu zostały udostępnione zwiedzającym jako stylowe pałacowo-ogrodowe założenie rezydencjonalne. Muzeum w Nieborowie i Arkadii zostało wyróżnione w 1987 roku za konserwację i pielęgnację nieborowsko-arkadyjskiego założenia pałacowo-ogrodowego Złotym Medalem Ministra Kultury i Sztuki, a w czerwcu 1994 roku Europejską Nagrodą za Ochronę Zabytków (Europa-Preis für Denkmalphlege) fundacji FVS w Hamburgu.

Równocześnie z uruchomieniem w Nieborowie muzeum wewnątrz, został powołany w 1945 roku na jego terenie Ośrodek Pracy Twórczej umieszczony w użytkowych pokojach II piętra pałacu i w Pawilonie Myśliwskim, przeznaczony dla pracowników nauki i twórców. Ośrodek nieborowski służy także jako miejsce międzynarodowych konferencji i spotkań dyplomatycznych.

Muzeum w Nieborowie i Arkadii rocznie odwiedza 158 000 zwiedzających. W związku z czym planuje się realizację następujących działań:

- Opracowanie merytoryczne, projekt graficzny, wydruk materiałów promujących Muzeum w Nieborowie i Arkadii,
- Zakup bezprzewodowych systemów zwiedzania grupowego, które pozwolą na swobodny odbiór sygnału dźwiękowego od prowadzącego przewodnika niezależnie od zjawisk przyrodniczych i hałasów z otoczenia oraz poprawią komfort odsłuchu podczas zwiedzania.

Realizacja poszczególnych elementów projektu jest uzależniona od wpływów środków z biletów. Projekt tym samym może być realizowany po sezonie.

6.3 Realizacja inwestycji w Hotelu Rozdroże w miejscowości Nieborów

Rysunek 28 Hotel Rozdroże

Źródło: <https://www.zajazd-nieborow.pl/zajazd.html>

Hotel Rozdroże znajduje się w malowniczej oraz pełnej atrakcji turystycznych części powiatu łowickiego. Bliskość Pałacu w Nieborowie, Parku Romantycznego w Arkadii, skansenu w Maurzycach czy Sromowie sprawia, iż przebywający turyści przenoszą się w świat przedstawiający staropolskie tradycje jednego z najpiękniejszych terenów Polski. Hotel jest nie tylko bazą noclegową czy turystyczną, ale przede wszystkim, miejscem gdzie można odpocząć, spróbować regionalnych specjałów, zapoznać się z obyczajami powiatu oraz przechadzać się po ogrodzie stworzonym przez Helenę Radziwiłłową.

Zajazd Rozdroże oferuje klientom organizację bankietów, konferencji oraz imprez integracyjnych. Sala balowa mieści 300 osób, dwie sale konferencyjne wyposażone są w doskonałe zaplecze techniczne tj. ekran, projektor multimedialny oraz profesjonalny system nagłaśniający. Zaplecze Hotelu jak i otaczający teren dają możliwość organizacji różnego rodzaju imprez integracyjnych. W ofercie znajdziemy m.in. paintball, przejażdżkę quadami lub autami terenowymi, wyprawy piesze połączone z połowem ryb lub grzybobranie w sezonie, wspinaczkę ściankową, wyprawy typu survival, strzelanie z łuku, mecze piłki nożnej lub siatkowej, rugby, występy zespołu folklorystycznego,

naukę jazdy konnej w parku i w terenie, przejażdżki bryczką i wozem drabiniastym, zwiedzanie pobliskich skansenów w Maurzycach i Sromowie, Pałacu w Nieborowie i Arkadii, ogródek jordanowski dla dzieci, zimowe kuligi, mini golf, siatkówkę plażową, przejażdżki rowerowe, bilard, karaoke, wieczory tematyczne (salsa, noc kubańska lub góralska), pokazy sztucznych ogni czy taniec czterech tancerzy z ogniem. Dla klubów sportowych w ofercie znajdziemy boiska sportowe znajdujące się na terenie parku. Dodatkowo Hotel Rozdroże proponuje swoim gościom przygotowanie stołu wiejskiego, organizację ogniska z pieczeniem kiełbasek oraz grzańcem, serwisy kawowe, możliwość grillowania na własną rękę czy „na żywo” przez kucharza. Oferta jest bogata i dopasowana do indywidualnych preferencji klientów.

W celu zwiększenia atrakcyjności swojej oferty oraz umożliwienia skorzystania z niej większej ilości osób Hotel Rozdroże planuje inwestycje związane z:

- Modernizacją 14 pokoi znajdujących się w zachodniej części Hotelu Rozdroże Nieborów.
- Budową nowego skrzydła hotelowego składającego się z 40 pokoi 3 osobowych oraz pomieszczeń socjalno-gospodarczych.
- Budową boisk wielofunkcyjnych.
- Budową Sali wielofunkcyjnej.
- Budową części rekreacyjnej (siłownia/fitness, basen, sauna, odnowa biologiczna).

6.4 Realizacja inwestycji w Gospodarstwie Agroturystycznym „Barbara” Barbara Wójcik w miejscowości Nieborów

Rysunek 29 Gospodarstwo Agroturystyczne "Barbara"

Źródło: <http://www.kultura.lodz.pl/pl/poi/3306114>

Gospodarstwo agroturystyczne „Barbara” oferuje swoim klientom wypoczynek w całorocznym budynku murowanym - 4 miejsca lub w drewnianym domku letnim - 6 miejsc. Lokale znajdują się tuż przy terenie Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, niedaleko Zespołu pałacowo-parkowego, Manufaktury Majoliki oraz Muzeum w Nieborowie i Arkadii. W celu polepszenia warunków dla turystów właścicielka Barbara Wójcik zamierza w przyszłości wykonać następujące inwestycje:

- Utwardzić teren poprzez położenie kostki.
- Wybudować wiatę wraz z grillem.
- Wykonać mini plac zabaw dla dzieci.
- Dokonać zakupu 3 sztuk rowerów.

6.5 Realizacja inwestycji w miejscowości Karolew

Państwo Wanda i Marek Kochankowe zamierzają otworzyć w najbliższym czasie w miejscowości Karolew gospodarstwo agroturystyczne. Na terenie ich gospodarstwa znajdują się zbiorniki wodne (stawy) o powierzchni 3ha oraz tereny przyległe o powierzchni 5ha położone w malowniczym krajobrazie. W związku z tym, w przeciągu od 1 roku do 5 lat planują zagospodarować ten teren poprzez:

- ogrodzenie terenu;
- budowę smażalni i wędzarni ryb wraz z zadaszeniem;
- budowę pomostów;
- budowę i wyposażenie 2 całorocznych domków letniskowych
- zakup altany typu grzybek;
- zakup wyposażenia tj. stoły i krzesła;
- zakup grilla;
- zakup rowerka wodnego;
- wyposażenie placu zabaw dla dzieci.

Całość inwestycji oszacowano na 500 tys. zł

6.6 Realizacja inwestycji w Przedsiębiorstwie Produkcyjno Handlowo Usługowym Wiesław Bednarek w miejscowości Nieborów

Przedsiębiorstwo Produkcyjno Handlowo Usługowe Wiesław Bednarek działa w branży gastronomicznej i oferuje wszechstronne usługi cateringowe. Ponadto może pochwalić się doświadczonym personelem kucharzy i kelnerów.

Na działce 413 w miejscowości Nieborów znajduje się punkt Małej Gastronomi z obiektem na 50-60 miejsc, gdzie można zamówić obiady domowe oraz budynek w stanie surowym do zagospodarowania na bazę noclegową. Na sąsiadującej działce 414, będącej również w posiadaniu właściciela, znajduje się parking dla rowerów, pojazdów osobowych i autokarów. Ponadto przedsiębiorstwo dysponuje Estradą Mobilną. P.P.H.U. Wiesław Bednarek, aby wyjść naprzeciw oczekiwaniom i zainteresowaniu turystów działalnością zamierza podjąć się inwestycji tj.:

- dokończenie budowy domu z przeznaczeniem na agroturystykę (4 pokoje, kuchnia z jadalnią, świetlicą i pomieszczeniami gospodarczymi);

- zakup rowerów;
- zakup pojazdu o napędzie elektrycznym do przewozu turystów za zwiedzanie okolic np. Parku Bolimowskiego, Arkadii, Muzeum Ludowego w Sromowie przy jednoczesnym oglądaniu projekcji Walk nad Bzurą, obiektów sakralnych;
- zakup obiektu tzw. altany o powierzchni 300-400 m², która pozwoli na organizację spotkań i promowanie dorobku kulturalnego gminy Nieborów, powiatu łowickiego, województwa łódzkiego, zespołów folkloru łowickiego wspólnie z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Nieborowie, Łowickim Ośrodkiem Kultury w Łowiczu, Centrum Kultury i Promocji Ziemi Łowickiej w Łowiczu, Wojewódzkim Domem Kultury w Łodzi, Polską Agencją Rozwoju Turystyki w Warszawie.

6.7 Realizacja inwestycji w gospodarstwie agroturystycznym „Ranczo u Noego” w miejscowości Nieborów

Rysunek 30 Ranczo u Noego

Źródło: <http://www.ranczounoego.pl/>

Ranczo u Noego położone jest na skraju Bolimowskiego Parku Krajobrazowego w miejscowości Piaski koło Nieborowa. Swoją nazwę zawdzięcza koniowi o imieniu Noe. Obecnie Ranczo jest stałym domem dla siedmiu koni, a dodatkowo posiada gościnne boksy dla koni przyjmowanych do treningu.

Gospodarstwo agroturystyczne oferuje naukę jazdy konnej w stylu western, treningi koni metodami naturalnymi, kursy doszkalające, rajdy traperskie po Puszczy Bolimowskiej i Ziemi

łowickiej oraz imprezy okolicznościowe. Nauka, treningi oraz rajdy odbywają się pod czujnym okiem wykwalifikowanego trenera, a zarazem przodownika nizinnej turystyki jeździeckiej PTTK II stopnia.

Ranczo jest afiliowanym ośrodkiem PTTK dysponującym miejscami noclegowymi. Na terenie gospodarstwa znajduje się także wioska indiańska, staw, miejsce na grilla i ognisko. Przestrzeń Rancza pozwala na organizację wielu ciekawych atrakcji dla naszych gości. Bliskość przyrody i obecność zwierząt tworzą niepowtarzalny klimat, dzięki któremu można odpocząć od zgiełku miast.

W najbliższych latach planowane są inwestycje, które są związane bezpośrednio z obsługą turystów oraz uczestników rajdów rowerowych i konnych tj.:

- zakup drewnianej wiaty ogniskowej ze stołami i ławami;
- utwardzenie parkingu dla samochodów kostką;
- zakup Stojków na rowery;
- postawienie wolnostojących domków letniskowych;
- zagospodarowanie istniejącego stawu (plaża, zarybienie, roślinność, pomost).

6.8 Realizacja inwestycji w gospodarstwie agroturystycznym „Dom w Nieborowie”

Rysunek 31 Dom w Nieborowie

Źródło: <http://nieborow23.pl/galeriazdjec,7,l1.html>

Gospodarstwo agroturystyczne „Dom w Nieborowie” położone jest w **Nieborowie** na skraju Puszczy Bolimowskiej. W pobliżu znajduje się m. in. park w Arkadii oraz Żelazowa Wola - dom urodzenia Fryderyka Chopina. W ofercie znajdziemy warsztaty, spotkania integracyjne czy imprezy okolicznościowe (zielone szkoły, warsztaty, szkolenia, sympozja) oraz noclegi dla wycieczek szkolnych oraz gości weselnych. Do dyspozycji gości jest kompleks budynków tj. przestronny, komfortowy i w pełni wyposażony dom rodzinny "Wiejska Nuta" oraz gościniec "Majolika" z komfortowymi 2-4 osobowymi pokojami typu studio o wysokim standardzie.

Obecnie w gospodarstwie trwa wykończenie poddasza oraz dachu. W następnym roku zaplanowano remont pomieszczeń mieszkalnych. Natomiast w planie długoterminowym „Domu w Nieborowie” jest:

- zagospodarowanie terenu wokół stawu (wiata na imprezy integracyjne, sauna ogrodowa, boisko do siatkówki, drzewa i krzewy ozdobne, ogrodzenie);
- budowa drewnianych pomostów wędkarskich;
- zakup rowerów wodnych i kajaków;
- zarybianie stawu;
- zagospodarowanie terenu dla najmłodszych poprzez budowę placu zabaw dla najmłodszych (piaskownice, huśtawki, zjeżdżanie, trampoliny);
- zagospodarowanie terenu poprzez zakup i posadzenie roślinności ozdobnej;
- zakup stołu do gry w tenisa stołowego;
- budowa Sali konferencyjnej i salony z kominkiem;
- budowa zadanej wiaty do grilla;
- zakup stołu bilardowego.

6.9 Realizacja inwestycji w przedsiębiorstwie Bury Maszyny Rolnicze Wojciech Bury w miejscowości Nieborów

Rysunek 32. Przedsiębiorstwo Bury

Firma "BURY" Maszyny Rolnicze powstała w sierpniu 1991 roku, w niewielkiej miejscowości Urbańszczyzna koło Łowicza, jej założycielem i właścicielem jest Pan Wojciech Bury. Dzięki twórczemu działaniu własnego biura konstrukcyjnego i ścisłej współpracy z fachowcami z Przemysłowego Instytutu Maszyn Rolniczych w Poznaniu oraz ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie Firma BURY Maszyny Rolnicze wciąż się rozwija, produkując coraz to nowsze modele maszyn i wprowadzając do nich innowacyjne rozwiązania techniczne. Firma posiada nowoczesny park maszynowy (obrabiarki sterowane numerycznie, roboty spawalnicze) i wysoko wykwalifikowaną kadrę. Cechy te sprawiają, że produkty przedsiębiorstwa Bury Maszyny Rolnicze są wysokiej jakości i cieszą się uznaniem rolników nie tylko w Polsce, ale i w Niemczech, Finlandii, Czechach, Holandii, Irlandii, Danii, Hiszpanii, Szwajcarii, Austrii, Rosji, Rumunii, Gruzji, Estonii, na Białorusi, Litwie, Łotwie, Węgrzech oraz na Ukrainie.

Poza tym w przeciągu najbliższych lat Pan Wojciech Bury chciałby przeprowadzić na terenie Ośrodka Stacji Nieborów inwestycje tj.:

- modernizacja systemu kanalizacyjnego;
- budowa ekologicznej oczyszczalni ścieków;
- zagospodarowanie terenu dla najmłodszych (budowa placu zabaw, mini parku linowego);
- budowa pawilonu dla ekspozycji muzeum motoryzacji;
- rozbudowa zaplecza gastronomiczno-hotelowego.

6.10 Realizacja inwestycji w Oberża pod Żłotym Prosiakiem

Rysunek 33 Oberża pod Żłotym Prosiakiem

Źródło: <http://zlotyprosiak.pl/>

Restauracja Oberża pod Żłotym Prosiakiem to położona z dala od ulicznego zgiełku na skraju puszczy Bolimowskiej drewniana oberża. Wnętrze jest zaaranżowane na starą wiejską gospodę, wewnątrz znajdziemy również kominek. Oberża organizuje imprezy okolicznościowe, komunie, przyjęcia weselne do 100 osób, kameralne spotkania towarzyskie, rodzinne i firmowe. Kuchnia serwuje domowe posiłki i dania regionalne. Obok Oberży pod Żłotym Prosiakiem do dyspozycji gości są trzy stylowe i przytulnie umeblowane pokoje noclegowe.

W celu rozwijania działalności gospodarczej związanej z turystyką na terenie Gminy Nieborów, zwiększenia liczby odwiedzających oraz podwyższania jakości oferowanych usług Oberża pod Żłotym Prosiakiem planuje przeprowadzić inwestycje tj.:

- powiększenie parkingu dla gości;
- montaż klimatyzacji w budynkach restauracyjnych;
- organizacja mobilnego Spa;

- uruchomienie wypożyczalni rowerów oraz kajaków.

6.11 Rozwój gospodarki turystycznej regionu poprzez podniesienie jakości świadczonych usług turystycznych oraz rozszerzenie oferty o produkty oparte na potencjale endogenicznym – Pensjonat ECO Resort w Nieborowie.

Rysunek 34 Eco Resort

Źródło: <http://www.hotel-eco.pl>

Eco Resort dysponuje 16 pokojami o nowoczesnym wnętrzu. Pensjonat dotychczasowo kierował swoją ofertę dla grup szkoleniowych, spotkań biznesowych oraz integracji. Dogodna lokalizacja pozwala na zwiększenie potencjału turystycznego pensjonatu. Obiekt położony jest tuż przy Bolimowskim Parku Krajobrazowym oraz oddalony jest o ok 400 m od Pałacu Radziwiłłów. Nieopodal znajdują się również Park Arkadia.

Na terenie resortu odbywają się:

- Imprezy integracyjne/ sportowe/ spływy kajakowe

- Pochody/ wędrówka szlakami Bolimowskiego Parku Krajobrazowego z elementami survivalu
- Imprezy okolicznościowe
- Zwiedzanie Łowicza i okolic
- Biesiady Łowickie
- Grille, ogniska
- Pokazy, prezentacje

Przedmiotowy projekt polega na podniesieniu jakości usług świadczonych przez Pensjonat Eco w Nieborowie. Dzięki realizacji tej inwestycji potencjał turystyczny regionu zyska wysokiej klasy skategoryzowany pensjonat realizujący potrzeby wymagających klientów. Przy realizacji inwestycji zostanie zachowany kameralny charakter pensjonatu (potencjał noclegowy zostanie zwiększony – o pokoje hotelowe - obecnie 16 pokoi noclegowych w dwóch budynkach). W ramach projektu zostanie stworzona kompleksowa oferta obsługi kameralnych grup zorganizowanych zawierająca produkty oparte o potencjał endogeniczny regionu. Projekt obejmuje następujące zadania:

1. Rozbudowa pensjonatu - szacowany koszt - 1 000 000 zł
 - a. rozbudowa pensjonatu o salę warsztatową z zapleczem gastronomicznym
 - b. rozbudowa pensjonatu o dodatkowe pokoje noclegowe
2. Budowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej - szacowany koszt - 600 000 zł
 - a. budowa i wyposażenie sportowego boiska wielofunkcyjnego
 - b. budowa i wyposażenie placu zabaw
 - c. budowa i wyposażenie siłowni zewnętrznej złożonej z elementów ścieżki zdrowia
 - d. budowa zaplecza dla infrastruktury sportowo-rekreacyjnej
 - e. budowa sauna ogrodowa
 - f. budowa tradycyjnej bani
3. Zagospodarowanie terenu - szacowany koszt - 100 000 zł
 - a. ogrodzenie terenu
 - b. wytyczenie ścieżek
 - c. zagospodarowanie terenów zielonych
 - d. budowa ogrodu owocowo-warzywnego
4. Kategoryzacja obiektu
 - a. dostosowanie pensjonatu do odpowiedniej kategorii
 - b. zgłoszenie kategoryzacyjne
5. Zarządzanie projektem i promocja

W chwili obecnej pensjonat nie funkcjonuje w trybie ciągłym i jest uruchamiany wyłącznie do obsługi grup szkoleniowych. Taka niestabilna działalność oraz duża atrakcyjność turystyczna obiektu spowodowała decyzję o zmianie profilu klienta pensjonatu poprzez podniesienie jego standardu oraz rozszerzenie oferty. Infrastruktura sportowo-rekreacyjna zapewni możliwość realizacji turystyki aktywnej oraz umożliwi ugoszczenie zorganizowanych grup aktywnych fizycznie (grupy na zajęcia jogi, treningu kalistenicznego, obozy zdrowotne, Wycieczki rowerowe). W obecnym stanie nie jest zagospodarowana cała działka należąca do właściciela oraz operatora pensjonatu, istnieje zatem niewykorzystany potencjał, który przedmiotowy projekt mógłby zagospodarować. Planowany jest do realizacji ogród owocowo – warzywny mający na celu możliwość przygotowania potraw „garden-to-table” z wykorzystaniem produktów własnych oraz kupowanych w okolicznych gospodarstwach.

Na bazie tak wzbogaconej infrastruktury hotel przygotuje ofertę dla wymagającego klienta, dopasowaną do jego potrzeb. W ramach oferty przewiduje się partnerstwo z:

- Muzeum w Nieborowie i Arkadii
- Browar Bednary
- Pracownia ceramiczna DeJa
- Zagroda Bednarza

6.12 Realizacja inwestycji w Browar Bednary w Bednarach

Rysunek 35 Browar Bednary

Źródło: <http://browarbednary.home.pl>

Browar Bednary położony jest w powiecie łowickim. Co stanowi główny atut obiektu. Browar może pochwalić się regionalnym piwem łowickim, który przyciąga rzesze gości. W obiekcie znajdują się sklep z piwami regionalnymi oraz pub. Lokal udostępnia gościom piwo własnej produkcji, który charakteryzuje się niepowtarzalnym smakiem. „W naszym pubie dostępne jest piwo, które warzymy na miejscu, z którego jesteśmy dumni i które polecamy z czystym sumieniem. Style piwa, które są w aktualnej ofercie uzależnione są od naszej bieżącej produkcji, co powoduje, że co tydzień można trafić na coś nowego”¹⁸

Lokal mogą odwiedzać grupy zorganizowane do 30 osób, które są zainteresowane wykładem dotyczącym etapów produkcji piwa oraz jego degustacją.

Lokal znajduje się w pobliżu wielu atrakcji turystycznych Gminy Nieborów. Nieopodal browaru znajdują się Pałac Radziwiłłów największa atrakcja turystyczna regionu oraz arkadyjski ogród w stylu angielskim, który przyciąga nawet zagranicznych turystów.

¹⁸ <http://browarbednary.home.pl>

Browar Bednary wychodząc naprzeciwko coraz to większemu zainteresowaniu turystów regionem planuje podjąć działania, które będą wspierały lokalny rozwój turystyki. Z tego względu właściciel obiektu ma zamiar stworzyć bazę noclegową przy browarze na 20 miejsc noclegowych w nowo powstałym budynku, specjalnie przeznaczonym na pokoje hotelowe, położonym na działce należącej do Browaru Bednary przy ul. Zachodniej 6 w Bednarach. Przedsiębiorca planuje osiągnąć dzięki realizacji zadania zwiększenie liczby turystów, która odwiedzi miejscowość i będzie mogła skorzystać z istniejących atrakcji (browar, spływy kajakowe, karczma). Turyści nie będą zmuszeni do noclegu w oddalonych od Bednar miejscowości, co zazwyczaj łączy się z kłopotliwym dojazdem.

6.13 Realizacja inwestycji w Karczmie Bednarskiej w miejscowości Bednary

Rysunek 36 Karczma Bednarska

Źródło: <http://serwer1642619.home.pl/karczma/index.html>

Karczma Bednarska znajduje się w pobliżu rzeki Bzury, niedaleko drogi krajowej nr 92. Powstała przez przywiązanie do tradycji regionu łowickiego, zamiłowanie do dobrej kuchni i wybornego trunku.

W restauracji tej folklor łączy się z kulinarną nowoczesnością. Obiekt zajmuje się organizacją przyjęć oraz zapewnianiem cateringu.

W przeciągu najbliższych 5 lat Karczma Bednarska planuje przeprowadzić inwestycje tj.:

- stworzenie ekologicznego placu zabaw dla dzieci pt. "Zielony Gaj";
- stworzenie „parku polskiego” przy restauracji, w którym znajdą się typowe dla krajobrazu Polski drzewa, krzewy i kwiaty;
- rozbudowa restauracji pod kątem imprez plenerowych (potańcówka łowicka na powietrzu, grille, ogniska);
- utworzenie miejsca rekreacji sportowej (ścieżki rowerowe, do jazdy na rolkach, kort tenisowy lub mini golf).

7. Powstawanie nowych miejsc pracy i zapewnienie trwałości istniejących miejsc pracy

Dzięki realizacji powyższych działań związanych z rozwojem infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej zostaną zachowane istniejące miejsca pracy. Ponadto dzięki utworzeniu nowych produktów turystycznych pojawia się warunki do powstania w sposób pośredni i bezpośredni dodatkowych miejsc pracy.

W ramach realizacji inwestycji, objętych działaniem VI.2.1 Rozwój gospodarki turystycznej, które zawierają się w powyższym wykazie działań, powstaną nowe stanowiska pracy w Gminie Nieborów w przedsiębiorstwie:

- P.P.H.U. Krajan – planuje wzrost zatrudnienia o ok. 6 osób
- Hotel Rozdroże - zwiększenie zatrudnienia w zależności od zapotrzebowania w związku z poszerzeniem oferty;
- Eco Resort – planuje wzrost zatrudnienia na pełen etat o ok. 6 osób;
- Bury Maszyny Rolnicze Wojciech Bury - przewiduje wzrost zatrudnienia o 5-20 osób;
- P.P.H.U. Wiesław Bednarek - planuje zatrudnić ok. 2-4 osoby;
- Barbara Wójcik Gospodarstwo Agroturystyczne „Barbara” – przewiduje zatrudnienie jednej osoby na pół etatu;
- Karczma Bednarska - wzrost zatrudnienia uzależniony od wzmożenia ruchu;
- Browar Bednary – przewiduje zatrudnienie przynajmniej jednej osoby;
- Oberża pod Żłotym Prosiakiem - planuje zatrudnienie dwóch dodatkowych osób.

Podsumowując, ideą niniejszego Planu działań jest podkreślenie atutów turystycznych gminy Nieborów oraz wprowadzenie spójnej koncepcji rozwiązań, uwytatniających jej wyjątkowość w skali województwa.

8. Powiązane projekty

Rozwój turystyki omawianej gminy jest związany również z inwestycjami, które nie są bezpośrednio związane z turystyką. Aby móc rozszerzyć ofertę turystyczną regionu niezbędne są wszelkie działania oraz inwestycje około turystyczne, które wprost uzupełniają działania podjęte w ramach usług turystycznych. Do takich inwestycji około turystycznych zaliczyć można między innymi te związane z, tworzeniem szlaków turystycznych, infrastruktura drogową bądź publikacji materiałów promocyjnych.

Inwestycje, które zostaną przeprowadzone w Gminie Nieborów, które będą wpływać także na rozwój gospodarki turystycznej są następujące:

Tabela 1. Inwestycje w Gminie Nieborów komplementarne z projektami dotyczącymi rozwoju gospodarki turystycznej

Lp.	Nazwa zadania	Termin realizacji	Szacunkowy koszt	Źródło finansowania
1.	Budowa wspólnie ze Starostwem Łowickim, Miastem Łowicz i Gminą Łowicz ścieżki pieszo rowerowej od Nieborowa do Łowicza – długość na terenie Gminy – 8km	2018 - 2019	Ok. 2 000 000	RPO 6.2.1, środki własne miasta Łowicz, Starostwa oraz gminy
2.	Budowa chodnika przy drodze powiatowej od Szkoły Podstawowej w Nieborowie do przejazdu kolejowego w Bednarach	2018	Ok. 700 000	Środki własne powiatu oraz gminy
3.	Zakup i montaż Infokiosków wraz z oprogramowaniem szt. 2	2017	Ok. 15 000	Środki własne gminy z ewentualnością pozyskania wsparcia unijnego

Plan działań w zakresie rozwoju gospodarki turystycznej Gminy Nieborów na lata 2017-2023

4.	Utworzenie szlaku turystycznego – Majoliki nieborowskiej – oznakowanie promocja Muzeum w Nieborowie – Kościół w Nieborowie – Kościół w Kocierzewie	2017 - 2018	Ok. 4 000	Środki własne gminy z ewentualnością pozyskania wsparcia unijnego
5.	Publikacja materiałów ze „spotkań z historią w bibliotece”	2018	Ok. 25 000	Środki własne gminy z ewentualnością pozyskania wsparcia unijnego
6.	Udział w Targach Turystycznych – na styku kultur – Łódź 2018 – wynajem stoiska, aranżacja, wydanie materiałów promocyjnych	2018	Ok 20 000	Środki własne gminy z ewentualnością pozyskania wsparcia unijnego
9.	„Rozbudowa drogi gminnej Nr 105370E w Nieborowie”	30.11.2017r.	865 850,49zł	Środki własne Gminy,

Źródło: Opracowanie własne

Spis rysunków

Rysunek 1. Położenie Gminy Nieborów na obszarze województwa łódzkiego	8
Rysunek 2. Położenie Gminy Nieborów na obszarze powiatu łowickiego	9
Rysunek 3. Położenie Gminy Nieborów w stosunku do Łodzi.....	10
Rysunek 4. Sołectwa w Gminie Nieborów.....	11
Rysunek 5. Mapa Gminy Nieborów.....	14
Rysunek 6. Mapa lasy w Polsce	24
Rysunek 7 Pałac w Nieborowie	29
Rysunek 8 Manufaktura majoliki artystycznej	30
Rysunek 9 Rzeka Rawka	45
Rysunek 10 Tradycyjny stół łowicki.....	47
Rysunek 11 Wycinanka łowicka	48
Rysunek 12 Mapa szlaku rowerowego Szable i Bagnety.....	51
Rysunek 13 Biała sala Pałac w Nieborowie	53
Rysunek 14 Salon Czerwony Pałac w Nieborowie.....	54
Rysunek 15 Ogród w Nieborowie.....	56
Rysunek 16 Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Bolesnej w Nieborowie	58
Rysunek 17 Kościół parafialny p.w. św. Wojciecha, biskupa i męczennika oraz św. Barbary, dziewicy i męczennicy w Kompinie	59
Rysunek 18 Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Jasnogórskiej w Bobrownikach.....	60
Rysunek 19 Kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła i św. Małgorzaty dziewicy i męczennicy w Bednarach.....	61
Rysunek 20 Kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła w Bełchowie	62
Rysunek 21 Park w Arkadii Świątynia Diany.....	63
Rysunek 22 Akwedukt rzymski Arkadia.....	63
Rysunek 23 Domek Gotycki w Arkadii.....	64
Rysunek 24 Kamienny łuk Grecki w Arkadii.....	65
Rysunek 25. Zagroda Bednarza - Zagroda edukacyjna.....	66
Rysunek 26 Dni Kultury w Gminie Nieborów	68
Rysunek 27 Muzeum w Nieborowie i Arkadii	79
Rysunek 28 Hotel Rozdroże.....	81
Rysunek 29 Gospodarstwo Agroturystyczne "Barbara"	83
Rysunek 30 Ranczo u Noego	85
Rysunek 31 Dom w Nieborowie	86

Rysunek 32. Przedsiębiorstwo Bury	88
Rysunek 33 Oberża pod Złotym Prosiakiem	89
Rysunek 34 Eco Resort	90
Rysunek 35 Browar Bednary	93
Rysunek 36 Karczma Bednarska	94

Spis wykresów

Wykres 1. Liczba ludności w Gminie Nieborów w latach 1995-2015 (osoby)	15
Wykres 2. Współczynnik feminizacji w Gminie Nieborów w latach 1995-2015 (liczba kobiet/100 mężczyzn)	16
Wykres 3. Gęstość zaludnienia w Gminie Nieborów w latach 2002-2015 (osoby/km ²)	17

Spis tabel

Tabela 1. Inwestycje w Gminie Nieborów komplementarne z projektami dotyczącymi rozwoju gospodarki turystycznej	97
--	----